

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית

נשא תש"ב

קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד

- ענין סימן העגלות שמסר יוסף ליעקב: עגלה ערופה, ועגלות המשכן
- העגלות ששלח יוסף ליעקב לשאת אותו, הכין אותן לצורך המשכן
- ביאור למה מתחלה לא רצה משה רבינו ליקח העגלות מיד הנשיאים
- ש"ך על התורה: כשהלכו מ"ב מסעות במדבר הקיפו את כל העולם, והכינו המקומות שיוכלו להתקיים בזמן הגלות • ענין "הכנה" מדאורייתא לדבר שבקדושה • גמרא: עגלה ערופה נוהג רק בעיר היושבת בין ההרים • של"ה הק': פלוגתא יוסף והשכמים, בענין משיח בן יוסף • ברתי ופלת: הקדמת ביאת אליהו, ומשיח בן יוסף, הוא רק כשהגאולה הוא בעתה, ולא בזמן אחישנה • גאולת ישראל אי אפשר להיות רק ממקור הקדושה של י"ב שבטי קה • מלוכת יוסף הצדיק היה הכנה למלוכת בית דוד והגאולה שלימה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ב לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אך רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראל לא יעשו עוולה, וכבר נאמר ואל תשפן באהל'ך עוולה (איוב יא. ד.).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאָרצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס רמז: 38 (מינוט) אביסל קלאר ★ ★ ★

לשון קדשו צענטראלע נומער:

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך **243**

פאר הערות דרוק 3

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→4→220

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

צו מנדב זיין דורכ'ן טעלעפאן (דאָנערי): # 845-366-2793 1700

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יעקב אייזיק לעפקאוויטש הי"ו
לרגל נישואי בתו - עב"ג החתן שרגא פייוויל נ"י
בן הר"ר שלום יואל עהרענפעלד הי"ו

הר"ר מרדכי שבתי ווערצבערגער הי"ו
לרגל נישואי בתו - עב"ג החתן חיים ארי' נ"י
בן הר"ר אברהם שמואל משה מאשקאוויטש הי"ו

הר"ר יואל בראך הי"ו (ב"ר טובי)
לרגל נישואי בנו החתן צבי פנחס נ"י
עב"ג בת הר"ר חיים רפאל פערענץ הי"ו

הר"ר משה יואל זילבערשטיין הי"ו
לרגל נישואי בתו - עב"ג החתן חיים יודא נ"י
בן הר"ר משה מנחם אדלער הי"ו

הר"ר יודא הערש אקערמאן הי"ו
לרגל נישואי נכדתו בת חתנו הר"ר צבי ארי' שטארק הי"ו
עב"ג החתן משה נ"י בן הר"ר יואל גרינפעלד הי"ו
החתונה ביום ב' הבעל"ט

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

לזכר עולם יהיה צדיק. האי גברא רבא, הגאון הגדול,
צדיקא ופרישא, אשר האיר לארץ ולדרים עליה
הרה"ק רבי משה זצוק"ל פארהאנד
בן הר"ר יוסף צבי זצ"ל
אב"ד ור"מ ק"ק מאקאווא - ובעמח"ם אהל משה
נפטר י"ז סיון תש"ד

הרב הגאון הצדיק המפורסם, חסידא ופרישא, משרידי דור
הישן שלשלת היוחסין, השריש בלבות בני אמונת ה' ויראתו
רבי אלעזר ארי' הלוי זצ"ל יונגרייז
אבד"ק משענענער - נפטר מ"ו סיון תש"נ לפ"ק
בן הגה"ק ר' אשר אנשיל זצ"ל בתה"ק ר' אברהם הלוי זצ"ל
נעקד"ש ביום מ"ו סיון תש"ד - יחד עם ק"ק משענענער הי"ד

האשה החשובה והנעוזה, אשה יראת ה' היא תתהלל
מרת פראדיל ע"ה
בת הר"ר יעקב ז"ל
אשת הרה"ק ר' שלום צבי בערגער ז"ל
נפמרה י"א סיון תשמ"ג לפ"ק

לע"ג הרה"ח המפואר לימד תורה לרבים
תלמיד חביב לרביה"ק זי"ע ולמד בעיר סאטמאר ר"ד זמנים
רבי חיים יצחק ז"ל לונער
בן הרה"ג ר' יוסף זצ"ל שו"ב ומ"ץ בק"ק באטארטש
נפטר י"ד סיון תשס"ו לפ"ק

לע"ג הר"ר קלונימוס (קלמן) ב"ר מרדכי אהרן ז"ל

KolSatmar.com

א

קושיית ודקדוקים בפרשת עגלות הנשיאים

[וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּה] הֵם הַעֲמָדִים עַל הַפְּקָדִים. וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֲגֻלֹת צֶבַע וּשְׁנֵי עֶשֶׂר פָּקָר, עֲגֻלָּה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד, וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה 'לֵאמֹר'. קַח מֵאֹתָם, וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד.

ב

קושיא א

יש להבין אומרו לאמר, דהלא משה עצמו נצטוו ליקח העגלות, יען כי מתחילה לא רצה ליקח, ולא הוצרך לומר זה לאחרים (א) לכאורה איז דאך שווער דער לאמר.

לאמר איבעראל איז [דער פֿשט אז] ער זאל 'זאגן ווייטער' [לאחרים, אָבער] דאָ האָט מען דאָך קיינעם נישט געדארפט צו זאגן, דער בורא כל עולמים האָט דאָך עס נאָר געזאָגט פֿאַר משה רבינו' [אליין, דעם] קח מֵאֹתָם, [וכמו שמפרש רש"י]^א ווייל ער האָט נישט געוואָלט נעמען ביז דער בורא כל עולמים האָט אים נישט געהייסן.

ג

קושיא ב

למה באמת לא רצה משה ליקח העגלות בתחילה, ומאי שנא משאר כל נדבות המשכן שלקחו כל הנדבות מיד המביאים (ב) לכאורה מ'ברויך דאָס אליין צו פֿאַרשטיין אויך, פֿאַרוואָס ער האָט נישט געוואָלט נעמען [העגלות תיכף. והלא] אַלדינגס האָט מען דאָך גענומען [לנדבת המשכן מכל איש אשר נדבו לבו], יעדער, 'וואָס' ער האָט געברענגט, האָט מען גענומען, און מ'האָט עפעס געמאַכט דערפֿון. [פֿאַרוואָס] פֿונקט דאָ עפעס ווי די נשיאים האָבן דאָ געברענגט די עגלות, פֿאַרוואָס זאָל מען נישט נעמען.

ד

ובפרט שהוא גם סברא דיש צורך לעגלות, וכמו שאמרו שבט יששכר שנתנו העצה, וכי המשכן פורח הוא באויר איבערהויפט אַז ס'איז אַ דָּבָר הַמְּסֻבָּר [שצריכין עגלות להמשכן, ווי] ס'שטייט דאָך^ב אַז [שבט] יששכר האָט געגעבן די עצה, ער האָט געזאָגט וכי המשכן פֿורח באויר, מ'דאַרף דאָך עס טראָגן [ממקום למקום], נו ווי קאָן מען טראָגן די קָרְשִׁים, ס'איז אַ שווערע עבֹדָה. [ונמצא] ס'איז געווען גאָר אַ דָּבָר הַמְּסֻבָּר, [ואם כן קשה] פֿאַרוואָס זאָל ער עס נישט נעמען.

ה

ישוב קושיא א – מדברי המדרש

במדרש מתרג' כונת אומרו לאמר, דהוא שיאמר להם דברי נחומין וברכות וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה 'לֵאמֹר'. ס'איז איבעריג דער לאמר, ווי כ'האָב געפרעגט.

^א ברש"י (ו, א): [וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. שלא קיבל משה מידם, עד שנאמר לו מפי המקום. ו מקורו במדרש רבה (בפרשת י, יח): [וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן, מלמד שהביאום ומסרום לצבור, באו ועמדו לפני המשכן ולא קיבל מהם עד שנאמרה לו מפי הגבורה קח מאתם, הה"ד וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה 'לאמר קח מאתם וגו'.

^ב במדבר רבה (יב, טז): כיון שנעשה המשכן ולא היה חסר כלום, אמרו [הנשיאים] מה יש לנו להביא, הלכו והביאו עגלות, שיהיו נושאים עליהם את המשכן. ומי נתן להם העצה הזאת, שבטו של יששכר, שכך אמרו להם מִשְׁכָּן שְׁעִשְׁתִּים פֹּרוּחַ הוּא בְּאוֹיֵר? אלא התנדבו עגלות שתהיו נושאים אותו בהם.

ובשיר השירים רבה (ו, פסוק ד): מהו קח מֵאֹתָם, מאתם היו הדברים. ומי נתן להם את העצה, א"ר סימון שבטו של יששכר, אמר להם המשכן הזה שאתם עושים פורח הוא באויר, עשו לו עגלות כדי שיהא נטען בהם, הוא שהכתוב מְשִׁבָּח שֶׁבֶט יששכר, שנאמר (דברי הימים א' יב, לג) וּמִבְנֵי שֶׁשְׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה לַעֲלִיּוֹת.

[ולכן] דער מדרש זאגט³, [מהו] לאמר, זאלסט זיי זאגן דברי נחומין ודברי ברכות.

1

קושיא ג

וצריך ביאור למה הוצרכו אז לדברי נחומין, בעת חינוך המשכן

ג) (אמנם צריך ביאור) פארוואס עפעס דארף מען זיי געבן נחומין.

זיי האבן דא געברענגט א קרבן, און א שיינע מתנה פארן משכן, און מ'נעמט עס ביי זיי, פארוואס דארף מען זיי נאך דערפאר מנחם זיין. פארוואס עפעס. און וואס עפעס ברכות גראד צו דעם.

2

קושיא ד

במדרש: היה משה מתיירא שמא אחת מן העגלות נשברה, או אחד מן השוורים מת, ונמצא

קרבן של נשיאים פסול. אמר לו הקב"ה "והיו" לעבר, ניתן להם הוויה שיהיו קיימים לעולם

דער מדרש זאגט², קח מאתם ויהיו, משה רבינו האט זיך געפארכטן - דא אין מדרש רבה דא אויפן ארט - אז משה רבינו האט זיך געפארכטן טאמער וועט איינער פון די שוורים, שמא ימות, אדער טאמער וועט צובראכן ווערן עפעס א וואגן, וועט זיין קרבנם של נשיאים נפסל. האט אים דער בורא כל עולמים געזאגט ניין, ויהיו, הקדוש ברוך הוא נתן להם הוויה שיהיו קיימים.

ח

פרעגט ער עד היכן היו קיימים, איז דא א פלוגתא דארט ביז ווען זיי זענען געווען.

- תוספות אין זבחים⁸ ברענגט דעם מדרש. -

[וכן נחלקן] צי זיי זענען געבליבן [לעולם], ס'איז דא א דיעה אז זיי זענען געבליבן אייביג, זיי האבן א נצחיות באקומען. און ווען משיח וועט קומען וועלן זיי נאך זיין ערגעץ, די וועגן⁹ מיט די שוורים.

ט

ס'איז דא א דיעה אז מ'האט עס מקריב געווען אין בית המקדש, [וחד אמר במשכן] אין גבוען. ס'איז א פלוגתא אין מדרש.

³ במדבר רבה (יב, יח): ויאמר ה' אל משה לאמר קח מאתם וגו'. מהו לאמר, תני רב הושעיא, אמר לו הקב"ה, משה צא ואמור להם דברי כבושים ודברי נחמות. ○ ובפסיקתא דר"כ (פרשה א, ח) וילקוט שמעוני (רמז תשיג) הגירסא: צא ואמור להם דברי שבח ודברי נחמות. - וכעין זה בשיר השירים רבה (ו, פסוק ד): דברי שבח ונחמות.

⁷ במדבר רבה (יב, יח): קח מאתם וכו'. והיה משה מתיירא ואומר שמא אחת מן העגלות נשברה, או אחד מן השוורים מת, ונמצא קרבן של נשיאים פסול. אמר לו הקב"ה "והיו" לעבר את עבדת אהל מועד, ניתן להם הוויה שיהיו קיימים לעולם. ○ עד היכן היו קיימים, ר' יודא בשם ר"ש בר ר' נחמן, ור' חוניא בשם בר קפרא אמר, עד ש'בגלגל. שוורים זבחו, והיכן הקריבום, ר' אבא בר כהנא אמר ב'נוכ הקריבום, ר' אבהו אמר בג'בוען הקריבום, ר' חמא בר ר' חנינא אמר בבית העולמים הקריבום וכו'. ○ תני בשם רבי מאיר, עד עכשיו הן העגלות והפירות קיימות, ולא הוממו ולא הזקינו ולא הטרפו ולא נשברו. והלא דברים קל וחומר, מה אם העגלות שנדבקו במלאכת אוהל מועד, ניתן להם הוויה עד שיהיו קיימות לעולם, ישראל שהם דבוקים בהקב"ה על אחת כמה וכמה, שנאמר (ואתחנן ד, ד) ואתם הדברים בה' אלוקים [המים כלכם היום].

⁸ בתוספות זבחים (נט: ד"ה הא) על דברי הגמרא (נט). הא איוקן להו, כתבו וז"ל: וגבי מומין תנן בבכורות (מא). הוקן [היו מוס]. והא דאמר במדבר רבה חיים כלכם היום, קל וחומר מפרים שהתנדבו הנשיאים לשאת הארון במדבר שחיו עד שלמה שהקריבן לגבוה [בחנוכת בית המקדש], הורא שעה היתה.

⁹ פירוש: עגלות. וועגענער.

נאָר רבי מאיר זאָגט אַז זיי זענען [קיימים] אויף אייביג, און מ'דאָך די [עגלים ושוורים] וואָס זענען נאָר צו באַדינען דעם מַשְׁכֵּן, זענען קיימים, זענען נצחיים לעולם. כל שכן ישראל אליין [הדבקים בהש"ת] על אחת כמה וכמה, אַז אידן וועלן האָבן אַ קיום נצחי [שנאמר וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֶלְקֵיכֶם חַיִּים בְּלָכֶם הַיּוֹם].

וצ"ב למה נתיירא כל כך, והלא אפשר להחליפם. גם נראה כקצת סתירה עם מה שאמרו דמתחילה לא רצה משה ליקח העגלות כלל, דמשמע שהיה לו עצה בלא זה, וא"כ למה לבסוף נתיירא שמא יופסדו

(ד) לכאורה וואָס האָט ער זיך עפעס דאָ אַזוי שטאַרק געפאַרַכטן. און קודם האָט ער עס גאַרנישט געוואָלט צונעמען, זעט אויס ער האָט זיך גאַר געקאָנט 'באַגיין דער-אַן' אינגאַנצן, און פלוצים דערנאָך איז ער שוין געווען ווידעראום מלא פחד אַז ס'וועט צובראָכן ווערן אַ וואָגן, וועט פעלן, ס'וועט זיין ווייניגער מיט אַ וואָגן, ס'וועט נפסל ווערן, איז ער שוין געווען דערשראָקן. [קודם איז שווער] ס'איז עפעס ווי אַ סתירה.

און דערנאָך [איז שווער בעצם, למה נתיירא על זה], וואָס איז אַ וואָגן, וואָס איז אַ נפּקאָ מינה [אם יקחו] אַן אַנדערער וואָגן.

יא

קושיא ה

בישמוח משה מביא מדרש, קח מאתם, זש"ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי [וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ]. וצ"ב מה שייך פסוק זה לכאן

דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה (בפרשת ד"ה קח מאתם) ברענגט אַ מדרש, קח מאתם וְהָיָה לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדָת [וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ]. זה שאמר הכתוב (בשלח טז, ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ. (ה) איז דאָךְ אַ פֿלאַ, וואו קומט אַהער דער פסוק וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ.

יב

קושיא ו

בפרשת ויגש, בפסוק וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף, פירש"י סימן מסר לו שעסק בפרשת עֲגֻלָּה עֲרוּפָה כשפירש ממנו ס'שטייט ביי יוסף הַצִּדִּיק (ויגש מה, כז), - [ווען] ער האָט געשיקט צום פאָטער [סימן שמסר להם] - וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ. רש"י זאָגט¹ [דאָרט], און אין מדרש איז עס², אין דברי חכמינו ז"ל, [אז] ער האָט אים געשיקט דעם סימן, אַז בשעה שפירש ממנו האָבן זיי עוסק געווען אין די פרשה פון עֲגֻלָּה עֲרוּפָה, [ועל זה נאמר] וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלּוֹת³ [זו פרשת עֲגֻלָּה עֲרוּפָה]. רש"י מיט תוספות⁴ [על התורה], ביידע זאָגן זיי דאָס.

¹ בישמוח משה איתא הלשון: קח מאתם [וגו'] וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם, זש"ה וכו'.
² ברש"י ויגש (מה, כז): [וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו] אֶת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף [אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם]. סימן מסר להם, במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף, ולא נאמר אשר שלח 'פרעה'. ותחי רוח יעקב, שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו.
³ בבראשית רבה (צד, ג): ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שזול, אמר להם [יוסף] אם יאמין לכם הרי מוטב, ואם לאו אתם אומרים לו בשעה שפרשתי ממך לא בפרשת עגלה ערופה הייתי עוסק? הדא הוא דכתיב וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלּוֹת.
⁴ בדעת זקנים לבעלי התוספות (ויגש שם): פירש"י סימן מסר להם כשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה.

יג

ובבעלי התוספות הקשו על פירש"י, דלשון העגלות אינו מלשון עגלה. ולכן פירשו דהסימן שמסר יוסף ליעקב היה בפרשת עגלות המשכן שבפרשת

[און] תוספות פרעגט עס האַרב, עפעס [לשון] 'עגלות' איז 'עגלה'? דאָס לשון איז

קשה.

זאָגט די בעלי התוספות אז [וירא] אַת 'העגלות' מיינט מען די שש עגלת צב [שבפרשת], דעס וואָס די נשיאים האָבן געברענגט.

און די זעלבע זאָגט רש"י דאָרט אויפן מדרש^א, [זא] עגלות מיינט מען די עגלת צב.

יד

וצריך ביאור לפירוש התוספות, מה שייך להחם ענין פרשת עגלות המשכן

(ו) נו וואָס עפעס די עגלת צב [איז] אַ סימן.

זיי זאָגן דאָרט פֿשטים, אַז [ער האָט עס געשיקט] פֿאַר אַ סימן, ווייל ער האָט עוסק געווען אין דער פרשה.

נו [עדיין צריך הסבר, וכי] האָט ער נישט געפונען קיין סימן נאָר אין 'דער' פרשה.

טו

ובשלמא בפרשת עגלה ערופה, מובן קצת השייכות, וכמו שפירשו כי משם נלמד מצות לווה, ולכן כשלוה אותו יעקב כשפירש ממנו, עסק בפרשה זו. אבל בפרשת עגלות המשכן אינו מובן השייכות

מילא אויף עגלה ערופה זאָגט מען פֿשט^ב, ווייל [ביי] עגלה ערופה האָט מען דאָך [געזאָגט יִדְּנו לא שפֿכו אַת הָדָם הַזֶּה] (דברים כא, ז) **שלא פטרונוהו בלא לוויה** (סוטה מו:), [איבערדעם יַעֲקֹב אָבִינו ווען] ער האָט אים מְלֻוָּה געווען [כששלחו לילך לאחיו] האָבן זיי עוֹסֵק געווען אין מְצוֹת לֻוְיָהּ. יַעֲקֹב אָבִינו האָט דאָך אים מְלֻוָּה געווען, האָט ער עוסק געווען אין מְצוֹת לֻוְיָהּ, און [מְצוֹת] לֻוְיָהּ איז געדרנגען פון די פרשה פון עגלה ערופה [וואו] ס'שטייט יִדְּנו לא שפֿכו אַת הָדָם הַזֶּה, **שלא פטרונוהו בלא לוויה**. אָבער [לפירוש התוספות אינו מובן] וואָס עפעס די עגלת צב.

טז

קושיא ז - מתוך הדרוש

וגם בפרשת עגלה ערופה נראה לבאר עוד השייכות מזה להחם

(ז) [וגם לפירש"י, נראה לבאר עוד בזה ולתת טעם מה היתה כוונת יוסף במה ששלח ליעקב סימן בפרשת עגלה ערופה דייקא, ואיזה קישור יש לענין פרשת עגלה ערופה עם הבשורה של עוד יוסף חי].

(התירוץ בדברי רבינו, באות סב-עב)

וצריך פירוש לפירושו, והכי רוצה לומר, כי כשפירש מאביו היה מְלֻוָּה אותו, כדכתיב (וישב לו, יד) 'וַיִּשְׁלַחְהוּ' [מִעֵמֶק חֲבֹרִין], שהוא לשון לֻוְיָהּ, כמו וַיִּשְׁלַחוּ [אתו] דכתיב גבי אברהם (לך יב, כ), דמתרגמינן וַאֲלִיָּא [יְתִיב]. ואמר לו יוסף חזור בך, ואמר לו יעקב, בְּנִי גדולה לֻוְיָהּ שעליה נתוספה פרשה אחת בתורה, דכתיב יִדְּנו לא שפֿכו, וכי תעלה על דעתך שבית דין שופכי דמים, אלא לא ראינוהו ופטרונוהו בלא לוויה, הא אם ראוהו ולא לוֹוֶה מעלה עליהם כאילו שפכו דמים. והיינו פרשת עגלה ערופה שהיה עסוק בה. ויש אומרים שהיה עוסק בעגלה שמושכת בקרון, וקשה לשני הפירושים לפרש עגלות לשון עגלה. לכן נראה לפרש בפרשת עגלות המשכן, דכתיב שש עגלת צב.

^א ברש"י על בראשית רבה (סו) כתב: בשעה שפרשתי ממך, הלא בפרשת עגלות של משכן הייתי עוסק. [ומשמע שרצה לומר דהכי גרסינן במדרש, ועכ"ז בפירושו על התורה מפרש כנוסח המדרש שלפנינו דהיינו פרשת עגלה ערופה].

^ב בדעת זקנים לבעלי התוספות, המובא לעיל.

יז

קושיא ח

בקדושת יו"ט מביא מדרש: כשראה יעקב העגלות ששלח יוסף, אמר ודאי לא חטא יוסף באשת פוטיפרע. וצ"ב האך ראה זאת יעקב על ידי העגלות

נאך א מדרש ברענגט דער טאטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב²⁷: כשראה יעקב את העגלות אשר שלח יוסף, אמר ודאי אני יודע שיוסף לא חטא באשת פוטיפרע.

ח) נו וויאזוי האט ער געזען אין די עגלות, אז ער האט נישט געזינדיגט באשת פוטיפרע, [הן לפירוש רש"י והמדרש דהוא עגלה ערופה, והן לפירוש התוספות דהוא עגלות צב].

יח

שוב הקשיזות

הקדמה ליישוב קושיא ו (באופן ראשון)

לאמיר זען.

איך האב דא גערעכנט קודם, [לבאר] דעס וואס ער זאגט דא אט (בבעלי התוספות) וועגן די עגלות, וועגן די [סימן שמסר יוסף בפרשת] שש עגלות צב (קושיא ו). אפשר איז עס גאר פשוט.

יט

במדרש הקשו מהיכן היה להם קרשים במדבר, ותירצו כי יעקב אבינו הביא עמו למצרים ממה שננטע אברהם אבינו בבאר שבע, ובמקום אחר אמרו שיעקב צוה לבניו שיטעו ארזים

ווארן לעולם זאגט דאך דער מדרש²⁸ [בביאור הפסוק] ויעש את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים (תורמה לו, כ), הייבט ער אן, איז דא א מדרש [לדרוש לשון] הקרשים למשכן, [והלשון עצי שטים] עמדים.

זאגט דער מדרש, ומאין היה להם קרשים במדבר, פון וואו האט מען געהאט אין די מדבר קרשים. נאר - זאגט ער - יעקב אבינו [הביא ארזים למצרים].

כ

[ויש בזה שתי מדרשים. כן] אין מדרש אין פרשת ויגש²⁹, דארט שטייט אז יעקב אבינו [קודם ירידתו למצרים] איז געגאנגען אין ארץ ישראל [עצמו], איז ער געגאנגען קיין באר שבע איידער ער איז געפארן קיין מצרים, [כדכתיב (ויגש מו, א) ויסע ישראל וכל אשר לו] ויבא בארה שבע.

²⁷ בקדושת יו"ט פרשת ויגש (בפסוק וירא את העגלות). והוא מדרש פליאה המובא בקצת ספרים. - ועיין קרוב לזה בבראשית רבה (צד, ג) דלאחר שהביא הסימן של פרשת עגלה ערופה (כמובא לעיל בהערה ט), ושעל זה נאמר ותחי רוח יעקב, סיים שם וז"ל: ויאמר ישראל 'רב', רב כחו של יוסף בני, שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו הרבה ממני, שחטאתי שאמרת (ישע"מ, מ, כז) נסתרה דרך מה', ובטוח אני שיש לי במה 'רב' טובך [אשר צפנת ליראיך] (תהלים לא, כ).

²⁸ במדרש תנחומא המובא להלן.

²⁹ בבראשית רבה (צד, ד): ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע (ויגש מו, א). להיכן הלך, אמר רב נחמן שהלך לקוץ ארזים שננטע אברהם זקינו בבאר שבע, היך מה דאת אמר (וירא כא, לג) ויעש [אשל בבאר שבע] וגו'. • כתיב (תורמה לו, כח) והבדית התיכן בתוך הקרשים, אמר ר' לוי והבדית התיכון שנים ושלשים אמה היו בו, מהיכן מצאו אותו לשעה, אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהם מימות יעקב אבינו, הדא הוא דכתיב וכל אשר נמצא אתו עצי שטים, אשר נמצא אתו אין כתיב כאן, אלא אשר נמצא אתו. • אמר רבי לוי, ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהם למצרים, ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע.

זאָגט ער (במדרש), וואָס האָט ער געטון אין באַר שָׁבַע.

זאָגט דאָרט דער מדרש, אברהם אבינו האָט געפלאַנצט אַרְזִים [בבאר שבע], ווייל אידן וועלן זיין אין די מִדְבָּר און זיי וועלן דארפן מאַכן אַ מִשְׁכָּן, זאָלן זיי האָבן אַרְזִים. איז ער [יעקב יעצט] געגאנגען אויסהאַקן די אַרְזִים [שנטע אברהם], און ער האָט זיי מיטגענומען קיין מִצְרַיִם.

מיט דעם טייטשט דאָרט דער מדרש [את הפסוק] [ויקהל לה, כד] וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֵצִי שִׁטִּים, ער האָט געדאַרפט זאָגן וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא, [נאָר] ער זאָגט "נִמְצָא" [בלשון עבר ונפעל], ווייל ס'איז נִמְצָא געווען פון פריער, [ווייל] זיי האָבן עס מיטגענומען פון מִצְרַיִם [אל המדבר].

איבערדעם [שטייט]^{טו} וַיַּעַשׂ אֶת הַקֶּרְשִׁים, הידועים, [שהתקין להם אביהם מקודם. וכן נאמר שם עֵצִי שִׁטִּים] 'עֲמָדִים', זיי זענען שוין געווען עומדים פון פריער. אזוי זאָגט דאָרט דער מדרש.

כא

נאָר אין מדרש תנחומא, אין פרשת תרומה^{טז} טאקע, זאָגט ער גאָר אַז ווען יַעֲקֹב אָבִינוּ איז געקומען קיין מִצְרַיִם האָט ער אָנגעזאָגט פֿאַר די קינדער, אַז זיי זאָלן פלאַנצן אַרְזִים אין מִצְרַיִם, [כדי] מיטצונעמען אין די מִדְבָּר, ווען מ'וועט דארפן מאַכן אַ מִשְׁכָּן.

כב

וכבר ביאר בנור הקודש שאין זה סתירה, דמה שאמרו שיעקב הביא ממה שנטע אברהם, וזהו מיידי בהבריה התיכון, ומה שאמרו דיעקב צוה להשבטים מיידי בהקרשים עצמן

לכאורה דאָ זעט דאָך אויס [במדרש] אַז דאָס האָט נאָך אברהם אבינו געפלאַנצט. נאָר וואָס דען, דאָס איז נישט קיין סתירה.

[ווי] כ'האָב געזען דער נזר הקודש זאָגט דאָרט אין פרשת ויגש^{יז}, אַז דער בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן בְּתוֹךְ הַקֶּרְשִׁים דאָס האָט נאָך יַעֲקֹב אָבִינוּ געברענגט, דאָס האָט יַעֲקֹב אָבִינוּ נאָך געהאַקט, [און] דאָס איז געווען פון די אַרְזִים וואָס אברהם אבינו האָט געפלאַנצט. און די אַנדערע קֶרְשִׁים, האָבן שוין די שבטים געפלאַנצט אין מִצְרַיִם.

^{טו} כן הוא בתנחומא דלהלן.

^{יז} בתנחומא תרומה (סימן ט): ומהיכן היו הקרשים, יַעֲקֹב אָבִינוּ נטע אותם. בשעה שירד למצרים אמר לבניו, בְּנֵי עֲתִידִים אֲתֶם לִהְיוֹת מִכָּאן וְהַקֶּבֶ"ה עֲתִיד לֵאמֹר לָכֶם מִשְׁאֲתָם נִגְאָלִין שְׂתַעֲשׂוּ לוֹ אֶת הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא עֲמָדוֹ וְנִטְעוּ אֲרָזִים מִעֲבָשִׁיו, שִׁבְשֻׁעָה שִׁיאֲמַר לָכֶם עֲלֵשׁוּת לוֹ אֶת הַמִּשְׁכָּן יִהְיוּ הָאֲרָזִים מִתּוֹקֵנִים לָכֶם. מִיָּד עֲמָדוֹ וְנִטְעוּ וְעֵשׂוּ כֵן וכו'. כ' כשאמר הקב"ה למשה על המשכן, אמר לו וַיַּעֲשֵׂתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן עֵצִי שִׁטִּים 'עֲמָדִים', ועשית 'קרשים' לא נאמר, אלא ועשית 'הקרשים', אותן שהתקין להן אביהם. 'עומדין', אותן שהועמדו קודם לכן. [ויעיין ברש"י תרומה (כה, ה. כו, טו) שיעקב הביא ארזים ונטעם במצרים וצוה לבניו לטילטל עמהם כשיצאו ממצרים].

^{יח} בנור הקודש (על ב"ר שם): שהלך לקרן ארזים וכו'. כתב היפה תואר וז"ל, שנטע אברהם לצורך בריח המשכן, וכדבסמוך וכו' עכ"ל וכו'. ובתנחומא פרשת תרומה מפורש שהשבטים נטעו ארזים גם לשאר קרשי המשכן בירידתן למצרים במצות יעקב, אבל הבריה התיכון הוריד יעקב עמו בעצמו. והענין מפורש בזוהר תרומה (קעה:) שהבריה התיכון המברית מקצה אל קצה, היה מכון כלפי מדרגת יעקב שהוא קו האמצעי המכריע בין ב' קצוות ימין ושמאל, אברהם יצחק, והוא כלול מכל הגוונים אידם ש'חור ל'בן שהוא נוטריקון אֲשֶׁל, וכמפורש בזוהר חדש (תבוא דף ס.) עיין שם. ולכן דוקא מאשל הנטוע בבאר שבע לקח יעקב דוקא לבריה התיכון. והכא נמי קאמר שהבריה התיכון ירד ביד יעקב, אבל לענין הארזים של שאר הקרשים קאמר בסמוך שקצצם ממגדל צבעים שהוא מקום מובחר לארזים טובים. וגמרא גמיר להו.

איבערדעם איז דאָס נישט קיין סתירה, וואָרן דעס גייט אַרויף אויפן בריח התיכון, און דעם גייט אַרויף אויף דעם.

כג

ובכל אופן הרי הקשו חכו"ל מאין היו להם קרשים במדבר, והוצרכו לתרץ זאת. ואם כן כמו כן קשה גם על "העגלות", מהיכן היו להם עגלות במדבר

אַבער על כל פנים יהיה איך שיהיה, וויאָזוי כ'וועל זאָגן, [איז] לכאורה די זעלבע קשיא איז אויף די 'וועגן' [העגלות צב], פון וואו האָט מען גענומען 'וועגן' אין די מִדְבָּר, ס'איז דאָך אויך געווען של עץ, [ווי] ער האָט מורא געהאַט [שמא] ס'וועט צובראַכן ווערן.

וואָרן געפאָרן אויף קיין וועגן איז מען נישט אין מצרים [כשיצאו ממצרים למדבר, שהרי] אין מצרים [בעת יציאתם] איז מען דאָך געגאנגען שיש מאות אָלף "רגלי"ט (כא יב. לה), [און] זיי זענען געגאנגען אויף די עַנְנִים^כ איז מען געגאנגען. מ'איז געגאנגען, כסדר איז מען דאָך געגאנגען, דער גאַנצער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל איז געגאנגען צוזאַמען, איז מען נישט געגאנגען מיט קיין 'וועגן', [און] מ'האַט טאַקע נישט געהאַט קיין וועגן.

והראיה ס'איז טאַקע נישט געווען נאָר דעס וואָס מ'האַט געדאַרפט [במשכן] צו פירן די קָרָשִׁים, נאָר פאַר די מִשָּׁא וואָס מ'האַט געגעבן פאַר די בְּנֵי גִרְשׁוֹן און די בְּנֵי מִרְיָי האָט מען געגעבן [עגלות], ס'איז נאָר געווען וואָס די נשיאים האָבן געברענגט. ס'איז טאַקע נישט געווען קיין וועגן, און [איבערדעם] ער האָט דאָך מורא געהאַט אַז ס'וועט צובראַכן א וואָגן וועט שוין נישט זיין מער^{כא}.

[ואם כן מעיקרא קשה על אותן שש עגלות צב], פון וואו האָט מען גענומען אין די מִדְבָּר 'וועגן'.

כד

ויש לומר שיוסף הצדיק הכין להם עגלות, שיוציאו עמהם בצאתם ממצרים

קען זיין אַז דאָס איז אויך געווען [והותקן להם מקודם], קען זיין דאָס האָט יוֹסֵף הַצַּדִּיק אָנגעגרייט.

כה

ישוב קושיא ו (באופן ראשון)

ואם כן יש לומר עוד, שיוסף הצדיק הכין להם אותן העגלות עצמן אשר שלח לעקב וביתו לדרת בם למצרים

און אפשר איז דאָס טאַקע געווען 'די זעלבע וועגן' [מיט] וואָס מ'האַט געברענגט יַעֲקֹב אָבִינוֹן [קיין מִצְרַיִם].

^ט וכמבואר שם בתרגום יונתן: ונטלו בני ישראל מן פילוסין לסוכות וכו', תמן איתחפאיו שבעת ענני יקרא ארבעה מארבע ציטריהון וחד מעיליהון וכו', והינן כשית מאה אלפין גובריא "ומטיילין על ריגליהון ולא רכבין על סוסין" וכו'.

^כ עיין בש"ך על התורה (מסעי לג. ב): ויסעו ויחנו, לא אמר וילכו ויבואו, לומר שלא היו הולכים ברגליהם כמו הולכי דרכים, כי הענן היה נושאם, אלא היו כמסיעין עצמן לבד, וכשהיה חונה עמוד הענן מצאו עצמן חונים, לזה לא אמר ונסעו וחנו, אלא ויחנו, שמצאו עצמן חונים כבר, וזה ויחנו. וכל זה לבני ישראל, לא לערב רב. ולזה אמר שתי פעמים אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, ויסעו בני ישראל, לחזק הענין, שלישראל היתה נסיעה כזאת, לא לערב רב, שהם היו הולכים ברגליהם. וכן נאמר (עקב ח. טו) המוליכך [במדבר הגדול], לך לבדך. וכן נאמר (שם, ד) ורגלך לא כצקה, אמר רגלך בלשון יחיד, שהוא על ישראל, שהם גוי אחד בלב אחד.

^{כא} בזה מונח היתירין לקושיא ד, ועיין מה שכתבנו להלן באות כט.

וואָרן ער האָט געשיקט [יוסף] טאַקע 'די' ש'ש עגלת צב, מ'דארף נישט זאָגן קיין רמזים [שמסר להם סימן 'בפרשת' עגלת צב, נאָר] קאָן זיין ער האָט טאַקע געשיקט 'די' וועגן [עצמן], און די וועגן האָט ער באַהאַלטן [במצרים] יוסף הצדיק, די וועגן [מיט] וואָס מ'האָט געטראָגן דעם פּאָטער פון אַרץ ישׂראל קיין מצרים, מ'האָט געטראָגן יעקב אַבינו און די הייליגע שבטים, [און ס'האָט געהאַט] אזאָ קדושה. טאַקע די וועגן [מיט] וואָס מ'האָט זיי געברענגט אין גלות, די וועגן האָט ער באַהאַלטן [במצרים] און ער האָט זיי מיטגעגעבן [פאַר אידן], ער האָט זיי איבערגעלאָזט און זיי זענען געבליבן [קיימים].

כו

ואף שלא נזכר זאת בדברי חז"ל, אפשר שחשבו כי מובן זאת מאילוי, ממה שאמרו אצל הקרשים דיעקב והשבטים הכינו להם זאת על זמן יציאתם ממצרים למדבר

[וואָס תימה לומר כן], וואָרן 'סיי ווי' מוז איך זאָגן [אז] מ'האָט דאָך מיטגענומען פון מצרים [די ש'ש עגלת צב, ואס כן] קען זיין אז ס'איז טאַקע געווען די זעלבע וועגן.

כז

ס'שטייט נישט [ארויס], ס'ווערט נישט געברענגט אין ערגעץ, [ס'איז] אַ חידוש, אָבער קען זיין [שהיה מובן להם כך מאילוי, ולא רצו צורך לפרש זאת כיון שכר פירשו בהקרשים שיעקב והשבטים הכינו אותם, און] אַטו פ'י רוקלא ליחשיב וליזלכ, מ'האָט דאָך נישט גערעכנט [אלעס, ולמד סתום מן המפורש, דמה שאמרו לענין הקרשים כן הוא גם לענין העגלות, דמובן מאילוי כי] 'אלעס' האָט מען דאָך נאָר מיטגענומען פון מצרים.

כח

ואם כן אתי שפיר לדברי בעלי התוספות שיוסף שלח הסימן בעגלות של המשכן, דשפיר שייך זה להם, יען כי הם אותן העגלות עצמן אשר שלח אז יוסף ליעקב

לפי זה, לויט ווי זיי זאָגן פּשט (בבעלי התוספות) אז ויָרָא אַתָּה הָעֲגֻלֹּת אִיז געווען די ש'ש עגלת צב, קען טאַקע זיין אז ס'איז טאַקע געווען 'די טאַקע' בַּפּוֹעַל מִמֶּשׁ, 'די' וועגן וואָס ער האָט געשיקט [ליעקב] און ער האָט מיטגענומען [את יעקב וביתו למצרים], 'דעס' האָט יוסף הצדיק באַהאַלטן, [ווייל] ס'איז געווען אַ חֲשִׁיבוֹת [באותן העגלות] אז מ'האָט געטראָגן אין דעם דעם הייליגן פּאָטער מיט די שְׁבָטִים, [ולכן יוסף הצדיק] ער האָט עס 'אוועק' געטון, און ער האָט עס מיטגעגעבן פאַר אידן. און די נְשִׁאִים האָבן 'דאָס' אוועקגענומען [פון מצרים], און זיי האָבן עס באַהאַלטן אז מ'זאָל מאַכן אַ מִשְׁכָּן.

כט

ישוב קושיא ד

[ובכל זה מתורץ על מה היה משה רבינו ע"ה מתיירא שלא ישבר אחד מהם, חרא שהרי לא היה להם רק אלו העגלות שהביאו ממצרים, ולא היה להם עצים במדבר. ועוד דאפילו אם היה לו עגלות אחרות, מ"מ שאני אלו העגלות שהיה שורה בהם קדושה גדולה כל כך מיעקב אבינו ויוסף הצדיק, והוא אבידה שאין לה תמורה אם יושברו אלו העגלות].

²² מלשון הגמרא (נזיר כא. גיטין לג. ועוד) אטו תנא כי רוכלא ליחשב וליזיל. ופירש"י רוכלא, מוכר צורות של בשמים המחזר על העיירות בפרגמטיא שלו והולך ומכריז ומונה יש לי מחטין וכוסות וקערות.

ל

הקדמה ל'שוב קושיא' ו (באופן שני)
ול'שוב קושיא ב,ג, ז

נאָר אַף עַל פִּי כֵן [יש לבאר עוד] צו וואָס ער [יוסף] האָט אים דאָס 'געזאָגט' דעם
רָמַז. סיי לויט 'דעם' פֿשֿט [של התוספות דקאי על 'השש עגלות צב']. און [סעי לויט רש"י
פֿשֿט, וואָס] מילא ס'איז דאָך טאַקע אַ מאמר חכמינו ז"ל [אויך], אַז ער האָט געמיינט
[פרשת] עֲגֻלָּה עֲרוּפָה, יהיה איך שיהיה וואָס ער האָט דאָ געמיינט מיט דעם וַיֵּרָא אֶת
הָעֲגֻלּוֹת, וואָס ער האָט אים דאָ געוויזן, וואָס עפעס ליגט אין דעם.

לא

[נאָר] קען זיין אין דעם ליגט אַזוי.

[בשנקדים דהנה] לעולם האָב איך געפרעגט אַ קשיא (בקושיא ב) פֿאַרוואָס משה רבינו
האָט [קודם] נישט געוואָלט נעמען דאָס וואָס זיי האָבן געברענגט.
און [למה נצרכו] די דְּבָרֵי תַנְחוּמִין, ווי כ'האָב שוין געזאָגט דעם מדרש (בקושיא ג).
און [גם לבאר הענין] וואָס זיי [שבט יששכר] האָבן געפרעגט אַ קשיא, וכי המשכן
פורח באויר (וכדלעיל באות ד).

לב

איתא במדרש: אילו זכו ישראל, כיון שעלו פרסות רגליהם מן הים היו נכנסין לארץ
לעולם שטייט דאָך אין מדרש, אין ילקוט פרשת דברים^כ, [שדרוש מהפסוק] רָאָה
ה' אלקיכם נתן לכם [אֶת הָאָרֶץ] עֲלֵה רֶשׁ (דברים א, כא), ווען אידן העטן גיווען זוכה
געווען, 'אַזוי ווי'^{כב} זיי האָבן אַרויסגעטרעטן פֿרָסוֹת רַגְלֵיהֶם מִן הַיָּם, העטן זיי
זאָפֿאַרט גיווען געווען אין אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אַזוי זאָגט דער מדרש.
נאָר ס'איז גַּרֵם הַחֲטָא, [ווייל] ס'איז נישט געווען בשלימות [מעשיהם], מ'האָט נישט
אינגאַנצן זוכה געווען.

לג

ונמצא דכל המסעות שהלכו במדבר, היה רק מחמת שגרים החטא
קומט דאָך אויס, אַז דאָס גאַנצע אַרומדרייען אין דער מִדְבָּר, איז געווען מִחַטָּאת
הַחֲטָא.

לד

והנה בש"ך על התורה כתב שבחמ"ב מסעות שבמדבר הקיפו את כל העולם, ושהיה בזה הכנה לזמן
הגלות להכין כל המקומות שבעולם שאם יבוא שם אחד מישראל יקלוט אותו המקום ולא יקאנו
דער ש"ך על התורה זאָגט אין פרשת מסעי^{כג}, די מִסְעוֹת [שהלכו במדבר], די מ"ב
מִסְעוֹת זענען געווען פֿאַרדעם, אַז זיי האָבן מְקִיף געווען פֿל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

^{כב} בילקוט שמעוני (דברים, רמז תשטז): אַחַד עֶשֶׂר יוֹם מִחֶרֶב וכו'. אילו זכו ישראל, לאחד עשר יום היו נכנסין
לארץ, אלא מתוך שקלקלו מעשיהם גלגל עליהם המקום לארבעים יום ארבעים שנה, שנאמר (שלה יד, לד)
בַּמִּסְפָּר הַיָּמִים וגו'. ר' יהודה אומר, אילו זכו ישראל, לשלשה ימים היו נכנסין לארץ, שנאמר (בהעלותך י, לג)
וְאֶרֶץ בְּרִית ה' נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה, ואין מנוחה אלא ארץ ישראל, שנאמר (ראה יב,
ט) כִּי לֹא בָאתֶם עַד עֵתָה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה. ר' בנאה אומר, אילו זכו ישראל, ליום אחד היו נכנסין לארץ,
שנאמר (כא יג, ד-ה) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים וגו', הֲיָיָה כִּי יִבְיָאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכּנָעֲנִי, מִיָּד. אבא יוסי בן חנן אומר משום
אבא כהן ברדלא, אילו זכו ישראל, כיון שעלו פרסות רגליהם מן הים היו נכנסין לארץ, שנאמר (דברים א, כא)
עֲלֵה רֶשׁ, מִיָּד, פֶּאֶשֶׁר דָּבָר ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶל תִּירָא וְאֶל תַּחַת.
^{כג} פירוש: תיכף, ווי נאָר.

^{כד} בש"ך על התורה (מסעי לג, ב): עוד אפשר לומר למה נכתבו כל המסעות הללו, לומר לך שהמסעות הם מ"ב,

ווייל דער בורא כל עולמים האָט געזען אַז אידן וועלן זיין מפוזרים באַרבע פֿנפֿות האַרץ, אידן וועלן זיין אין די גאַנצע וועלט. ס'וועט קומען אַ גללות, אַ גזירת הגללות, [און] מ'וועט ברויכן זיין אין דער גאַנצער וועלט. האָט מען מכין געווען אַ פּלאַץ, דער בורא כל עולמים [האָט זיי געפֿירט], מ'האָט מקיף געווען פֿל העולם פֿולו, און מיט דעם האָבן זיי 'דאָ' מִשְׁפִּיעַ געווען אויף אַלע מקומות אַז מ'זאַל האָבן פּלאַץ [מקום לבני ישראל להתקיים שם], אַז 'וואו' מ'וועט קומען, זאַל מען זיך קאַנען דערהאַלטן, מ'זאַל קונה זיין דעם מקום, מ'זאַל קאַנען דאָרטן בלייבן [ביי אידישקייט], מ'זאַל זיך דערהאַלטן דאָרטן, מ'זאַל בלייבן ביי אידישקייט וכדומה.

על כל פנים זאָגט ער, אַז מ'האָט קונה געווען 'דעם פּלאַץ' וואָס מ'וועט קונה זיין אין גללות.

לה

ובאמת הם פלא דברי הש"ך, דהאך הקיפו במדבר את כל העולם

ס'איז אפילו אַ חידוש [דברי הש"ך, שהרי] אין די מִדְבָּר האָט מען דען מקיף געווען פֿל העולם פֿולו, [והלא] די מִדְבָּרִיּוֹת זענען דאָך אַלע 'דאָרטן' [סמוך למצרים וארץ ישראל] וואו אידן זענען געווען.

לו

ואולי היה שם במדבר מקומות כללים ושרשיים של כל העולם

אפשר איז דאָ אַזעלעכע [מקומות במדבר], אונז זעמיר דאָך נישט קלאָר אַזוי אין די נעמען פון די מִדְבָּרִיּוֹת [איה מקומן של המ"ב מסעות, ועל מה שמותן הם רומזים], אפשר איז דאָ אַזעלעכע [מקומות] וואָס זענען [שרשים לשאר מקומות שבכל העולם]¹².

לז

או הכוונה על פי המדרש דר' דגלים היו מכוונים נגד האוצרות של ד' רוחות העולם, ומשם באה ההשפעה לכל העולם

אָדער אפשר גאָר, וואָרן דער מדרש רעכנט דאָך אויס¹², [אַז] די דגלים זענען דאָך געווען אויף פיר זייטן, רעכנט ער אויס דרום צפון [מזרח] מערב, דאָרטן וואו די

לפי שבשם מ"ב ברא הקב"ה את העולם, וכדי שלא תהא הבריאה של זה העולם לבטלה, כי לא נברא אלא בשביל ישראל, שנקראו ראשית, לזה היו המסעות מ"ב, והקיפם את כל העולם, לומר שלא נברא אלא בשבילם. ו גם כן צפה הקב"ה שעתידין ישראל לגלות מארצם להתפזר בארבע כנפות הארץ, לזה הולין ששים יבוא ומשה ואהרן ושבעים זקנים והארון והמשכן, והיו חונים ומקימין המשכן ועושים שם קרבן, כדי שאם יבוא שם שום אחד מישראל, שימצא מנוח ומרגוע, ויקלוט אותו המקום ולא יקיאנו, כי להם נברא.

¹² ועיין כיוצא בזה בתנחומא קדושים (סימן ט) [לענין ארץ ישראל]: שאין אדם יודע מקום כל נטיעה ונטיעה היכן הוא נוטע, אבל שלמה שהיה חכם נטע כל מיני אילנות וכו', וכיצד היה נוטען, אלא שלמה חכם היה והיה יודע עיקר משתיתו של עולם וכו' והיה שלמה יודע איהו הוא הגיד שהוא הולך לכוש נוטע עליו פלפלין ומיד היו עושין פירות וכו'.

¹² במדבר רבה (ב, ט): והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה וגו', הה"ד (משלי ג, יט) ה' בְּחֶמְקָה יִסַּד אֶרֶץ וגו'. ברא הקב"ה ארבע רוחות לעולם, מזרח מערב צפון ודרום, "מזרח" משם האור יוצא לעולם, "מערב" אצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום יוצאין לעולם, "דרום" טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין לעולם, "צפון" משם החשך יוצא לעולם. וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות העולם, כך סיבב לכסא ד' חיות ולמעלה מכולם כסא הכבוד, וכנגדן סידר הקב"ה הדגלים למשה. אמר לו הקב"ה, משה מורח שממנו אור יוצא לעולם יהיה כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה וכו', ועליו שבת יששכר שהוא בעל תורה וכו', ועליו זבולון שהוא בעל עשירות וכו' [עיי"ש באורן], הרי מן המזרח. ודרום טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם, יהי כנגדו שבט ראובן שהוא בעל תשובה וכו', ועליו גד שהוא בעל גיד וכו', ושמעון באמצע לכפר עליו וכו'. מערב אצרות שלג ואצרות ברד

אוצרות זענען, דאָס איז דרום [משם אוצרות טללי ברכה וגשמי ברכה, וואָס] די אוצרות זענען דאָך ערגעץ 'בסוף העולם', און מערב איז אוצר שלג [וברד קור וחום], און פון מזרח קומט דער אור, רעכנט ער אויס, און מערב, אלע השפעות וואָס זיי קומען פון ארבע פנפות האָרץ זענען געווען [אין] די דגלים, די [החונים במערב] האָבן משפיע געווען ביז מערב, און די [החונים בדרום] ביז דרום, און די [החונים בצפון] ביז צפון.

[וודברי הש"ך כוונתו על השפעת ארבע כנפות הארץ], ס'איז די השפעה געוועזן פון די דגלים וואָס זיי האָבן מקיף געווען דעם אהל מועד, [וע"י השפעת הדגלים בכל העולם כשהקיפו ישראל במדבר, נמצא כאילו הקיפו אז ישראל את כל העולם].

לח

או הכוונה על שעת המסעות, כשעשו הקפות במדבר, היה מכונים בזה להקיף ולהשפיע על כל העולם

צי בשעת די נסיעות, [ווען זיי] זענען דאָך געגאנגען איש על דגלו באות לבית אבתם, [ופירש רש"י^כ אזוי ווי יעקב אבינו האָט זיי געשטעלט^{כט}. [און] מיט דעם [סדר] האָבן זיי דאָך מקיף געווען כל העולם כולו^ל, מיט דעם כח וואָס זיי זענען געגאנגען בהיקף האָבן זיי משפיע געווען אויף דער גאנצער וועלט, אַז מ'זאל קאָנען קונה זיין [כל המקומות בזמן פון] דאָס גלות.

וקור וחום, וכנגדן אפרים ובנימין ומנשה וכו' [עיי"ש]. ושלישים יסעו, נאה לתורה ולחשובה גבורה, כדי שיתגבר אדם בתורה ויתגבר על יצרו. צפון משם החשך יוצא לעולם, וכנגדן שבת דן, למה, שהוא החשך העולם בע"ז שעשה ירבעם שני עגלי זהב וע"ז חשך הוא וכו', ועליו שבת אשר מאיר על החשך וכו', ועליו נפתלי שהוא מלא ברכה כדי לפרנס וכו'.

ועוד שם (ג, יב): [והחנים לפני המשכן קדמה (במדבר ג, לח), זכה קהת שהקיפו בניו המשכן מב' רוחות, הרי נעשו שבת לוי ד' מחלוקות, להקיף ד' רוחות המשכן כנגד ד' דגלים, ולפי מעשיהם היו הלויים חונים לד' רוחות, כמו שהיו הדגלים סדורים. ○ הא כיצד, "מערב" משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום, וכנגדן היו חונים דגל אפרים ובנימין ומנשה שהיו גבורים, כדי לעמוד בכולם, וכן השרה המקום לרוח מערב גרשון שהיה עבודתו בקודש האהל מכסהו ומסך, מי יעמד לפני שלג וברד וקור וחום, אהל ומכסה ומסך, ולכן נקרא גרשון, מי יגור נגד שלג וברד וקור וחום, מי שהוא חזק כשן, ואין שן אלא לשון חזק, כדכתיב (שיר השירים ה, יד) מצי עשת שן. ○ "דרום" טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם, ושם חונים דגל ראובן שהוא בעל תשובה, שבוכות התשובה הגשמים יורדין, וכן השרה הקב"ה לאותו רוח דרום בני קהת שהיו נושאים הארון שבו התורה, שאין הגשמים תלויים אלא על התורה, שנאמר (בחקותי כו, ג-ד) אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם וגו', ואם בחקתי תמאסו וגו' ונתתי את שמיכם כפרזל (שם, טו-טז), ולכן נקרא קהת, כמה דתימא (קהלת י, י) אם קהה כפרזל, אם ראית שקוה השמים מלהוריד מטר ונעשו כרזל, כמה דתימא ונתתי את שמיכם כפרזל, הוי יודע בעבור עונש התורה שלא קיימו, דכתיב (שם) והוא לא פנים קלקל, על שלא קיימו התורה שנתנה להם פנים בפנים, כמה דתימא (ואתחנן ה, ד) פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו', וקלקלו מעשיהם, הוי קלקל. ○ "צפון" משם החשך יוצא לעולם, ושם היו חונים שבת דן, שהיו חשך בעבודה זרה שעשה ירבעם והניח בדן, לכך היו חונים שם בני מררי שהיתה עבודתם העצים, קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו, כמה דתימא (ירמ' י, ח) מוסר הקלים עץ הוא, ולכן נקרא שמו מררי, על מירו. ○ "מזרח" משם האור יוצא לעולם, ושם היו חונים דגל יהודה שהיו בעלי מלוכה בעלי תורה בעלי מצות, לכך היו חונים שם משה ואהרן ובניו שהיו בעלי תורה בעלי מצות, מכפרים על ישראל בתפלתם ובקרבנם, ועליהם נאמר אשרי צדיק ואשרי שכנו, אלו שבטים שהיו סמוכים למשה ולאהרן יהודה ויששכר וחובלן היו כולם גדולים בתורה וכו'.

^{כב} ברש"י במדבר (ב, ב): דבר אחר באות לבית אבתם, באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאוהו ממצרים, שנאמר (ויחי ג, יב) ויעשו בניו לו כן פאשר צום. יהודה ויששכר וחובלן ישאוהו מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו', כדאיתא בתנחומא בפרשה זו (במדבר סימן יב).

^{כט} וכן היה גם בשעת הליכתו, כמו שכתב רש"י (שם, יז): פאשר יחנו פן יסעו. כמו שפירשתי, הליכתו כחנייתו, כל דגל מהלך לרוח הקבועה לו. [ועיין עוד ברש"י בהעלותך י, כה] שהביא ב' דיעות בזה.

^ל כי המ"ב מסעות מכונים כנגד שם מ"ב, וכמבואר בדברי הש"ך (דברי יואל). [נהשם מ"ב הוא שבע שמות ובכל שם ו' אותון, והם בסוד ששה קצוות וז' ימי הבנין הכוללים כל העולם, עיין בתקוני זוהר (דף יח:) ובתיקוני זוהר חדש (ספרא תניא), ועוד].

לט

ובכל אופן יוצא מדברי הש"ך, דענין המסעות שבמדבר היה בהם הכנה שיוכלו לישראל להתקיים בזמן הגלות, אשר הגלות עצמו הוא הכנה צורך להגאולה. אבל באם לא היו חוטאין לא היה צורך להגלות, כי היה נגמר התיקון בלאו הכי, וממילא לא היה צורך להמסעות שבמדבר, כי היו נוסעים מיד לארץ ישראל.

יהיה איך שיהיה, די אלע מסעות דאס איז אלעס א הכנה אויפן גלות, [אז] מ'זאגל זיך קאנען דערהאלטן אין גלות, ביי דער גזירה [פון גלות].

מ

איז דאך מובן מאליו, ווען מ'זינדיגט נישט [ולא נצרכו להגלות, לא היו צריכין לכל זה]. אזוי ווי ס'שטייט דאך ארויס אזוי אין מדרש^א, און אין מכילתא^ב, ווען משה ואהרן זענען געגאנגען אויסלייזן אידן, דער בורא כל עולמים האט געזאגט [כי] אז מ'וועט זוכה זיין וועט עס זיין א גאולה נצחיית, ואם לאו איז עס נאך א גאולה לשעה.

ס'איז געווען א מציאות [שתהיה גאולת מצרים גאולת עולם, ורקן מפני חטאינו גלינו מארצנו].

מא

איי וויאזוי העט גיווען געווען דער תיקון וואס מ'ברויך מאכן אין דער גאנצער וועלט, אזוי ווי מ'רעכנט אויס^ג [בטעם הגלות, שהוא לצורך בירור הניצה"ק שבכל העולם]. [נאך] דאס האב איך דאך שוין כמה פעמים געזאגט, דאס זאגט דאך דער אור החיים הקדוש^ד [לתרץ זאת], אז ווען נישט דער חטא העט מען עס גיווען געקאנט פונעם פלאץ מתקן זיין [ממקום שהיו ישראל שם בארץ ישראל]. אבער 'אזוי' [בשביל עונותינו שרבו, אין לנו הכח להמשיך אלינו מכל העולם], איז א הכרח דאס גלות [שאנו נלך לאותן המקומות שבכל העולם, ולתקן שם].

מב

ס'איז א ה'כנה [להגאולה שלימה ועולם התיקון]. ווי דער של"ה הקדוש זאגט^ה [אז] דעס גלות איז סבת הגאולה, דעס גלות איז א הכרח אויף דער גאולה.

^א בילקוט שמעוני המובא לעיל בהערה כג.

^ב במכילתא בא (פרשה יד): רבי אומר, כתוב אחד אומר (לך יג, יג) וְעָבְדוּם וְעָנוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וכתוב אחד אומר (שם, טז) וְדָוָר רָבִיעִי לְשׁוּבוֹ הִנֵּה, כיצד יתקיימו שני כתובין אלו. אמר הקב"ה, אם עושין תשובה אני גואלם 'לדורות', ואם לאו אני גואלם 'לשנים'.

^ג בשער המצות פרשת ראה (במצות זכירת יציאת מצרים).

^ד באור החיים הק' (בהר כה, לט): ואם תאמר, אם כן לא היו ישראל חוטאים וגולים, מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל. דע כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם כח לברר ניצוצות הקדושות 'במקום שהם', מכל המקומות אשר באו שם. מה שאין כן אחר חטאם, דחלש כחם, ולואי שתשיג ידם 'במקום עצמו' אשר שם הניצוצות. ואמר (בהר שם) וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, כי בכא הגואל, יטע ה' בתוכנו אורו יתברך, אשר שם הוא משפחת עם בני ישראל. גם יקומו וסכני עפר, וישוּבוּ כֻל אֶחָד אֶל אֲחוּזַת אֲבֹתָיו (שם), הוא אור עולם בית המקדש כונו ידיו יתברך. [וכעין זה כתב בפרשת יתרו (יט, ה בסופו)].

^ה בשל"ה הקדוש (תורה אור, פרשת מטעי) האריך בענין הגליות, וכתב בתוך הדברים: אחר כך אלה מסעי למוציאיהם למסעייהם, ולמסעייהם למוציאיהם. כי גלו מארץ ישראל לחוץ לארץ, כדי שיחזרו מחוץ לארץ לארץ ישראל, ואז ארץ הנשמה תהיה כגן עדן, כי הגליות גורמים גאולה גדולה לעתיד, מחמת הזיכרון. כאשר כתבתי לעיל בפרשת בלק ובפרשת פנחס, והארכתי בדרושים של מוטות ומסעי ודברים שכתבתי בילדותי בקונטרס בפני עצמו, ותמצאם במסכת תענית שלי בענין אכילות תשעה באב, עיין בהם בארוכה, כי על כן באתי בקצרה פה, ושם עיניך תראה כנפשך שבעך. גם גלות ישראל שפורס הקב"ה בעולם זה היה לטובה, כביכול טוב לדידיה

נישט אַזוי ווי די אפיקורסים זאָגן אַז מ'קאָן זיך אַליין אַרויסנעמען פון גלות און מ'קאָן אַליין מאַכן קיבוץ גליות, ניין, וואָרן דאָס גלות איז דאָך אַ הכרח. אַזוי ווי די גמרא זאָגט אויף כמה מקומות¹. כ'וועל נישט מאריך זיין היצט אין דעם.

מג

על כל פנים יהיה איך שיהיה, די אַלע מַסְעוֹת זענען געווען אַלץ [א הכנה] אויפן גלות, [וזה נגד] דורכן חטא. ווען נישט דער חטא העט מען זאָפּאַרט [אַריין לארץ ישראל ויהיה העולם התיקון מיד].

מד

והנה בנין המשכן היה כפרה על חטא העגל, ולכן חשבו כי על ידי זה כבר יזכו לתיקון השלם, ולא יצטרכו למסעות, אלא ילכו מיד לארץ ישראל ע"י עננים או קפיצת הארץ, ואם כן או לא יצטרכו עגלות להמשכן כלל

היצט לפי זה האָט מען דאָך געקענט האָבן אַ חשבון, דאָס מַשְׁכָּן האָט דאָך מַכְפֵּר געווען גאָר אויפן חטא העגל, אַזוי ווי ס'שטייט² דעס גאַנצע כל עצמינו [שטרחנו, כדי] שנדע שנתכפר לנו עוֹן הָעֵגֶל. דאָס מַשְׁכָּן איז דאָך געווען אַ גרויסע כִּפְּרָה אויף אידן.

האָט מען געקאַנט רעכענען, [כי] אַז מ'וועט אויפשטעלן דאָס מַשְׁכָּן [און] מ'וועט נַתְּכֵפֶר ווערן, היצט וועט מען שוין זיין אויף די רגע זאָפּאַרט אין אַרץ יִשְׂרָאֵל. נו וויאָזוי קאָן מען זיין אין איין רגע, אַזוי ווי מ'גייט אַרויס פֶּרְסוֹת [רגליהם] מן הַיָּם. [בעל כרחך] האָט מען דאָך קפיצת הארץ. נו אַז מ'איז אין איין רגע [און שוין] מ'גייט זיך אַ שטעל אָפּ דאָרטן אויפן פּלאַץ [בארץ ישראל, ע"י קפיצת הארץ, אם כן] וואָס ברויך מען וועגן, 'ווער' וועגן 'וואָס' וועגן, דאָרטן ברויך מען נישט קיין 'געטראָגעכטס', מ'גייט זיך אַ שטעל אָפּ [שם במקום המקדש, וגם המשכן וכליו היו מובאים לשם מאליהם, און] מ'דאַרף נישט 'גייין'.

דאָס גאַנצע איז דאָך נאָר, די מַסְעוֹת, [ווייל] זיי האָבן געברויכט צו 'גייין'.

מה

[והטעם באמת פארוואָס] מ'האָט געברויכט צו 'גייין', [איז ווייל] מיט די מַסְעוֹת האָט מען פאַרראַכטן [כמה ענינים, לברר ולהעלות ניצוצי הקדושה].

להקב"ה, וטוב לישראל, וכהא דאיתא במסכת פסחים (פז:): א"ר אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים וכו'. הרי הפיזור וגירושם כעין שכתבתי בענין פיזור וגירוש אדם הראשון. ועל כן אמר למוציאים למסעיהם למסעיהם להמציאיהם, כי הם מוסיפים גרים, שנלעתידי יחזרו גם כן לקדושת ארץ ישראל. ורש"י בשל"ה במסכת תענית (בדרוש לפרשת מטות) האריך מאוד בענינים אלו, ומסיים שם בזה"ל: זהו כלל הגליות, שהם לתכלית הגאולה, ועיקר סוד הבריאה.

¹ עיין ביואל משה (ב, קט-קט) מה שהאריך רבינו בכל זה, והביא הרבה מקורות לזה מדברי חכמנו"ל.

² ברש"י שמיני (ט, כג): וַיֵּצְאוּ וַיִּבְרְכוּ אֶת הָעָם. אמרו וַיְהִי נֶעֱם ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ (תהלים צ, יז), יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. לפי שכל ז' ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום, לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכללים ואומרים למשה, משה רבינו, כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עוֹן העגל. לכן אמר להם (שמיני ט, ו) וַיְהִי הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיָּרָא אֱלֹהִים כְּבוֹד ה', אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם, ותדעו שהמקום בחר בו. ובתנחומא תרומה (סימן ח): ואתה מוצא שביום הכפורים נתכפר להם, ובו ביום אמר לו הקב"ה וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל וכו'. אמר הקב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל, שכתוב ב' (תשא לב, א) וַיִּתְּפָקְרוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב וְגו', ולכן מתכפרין בזהב, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב (תרומה כה, ג).

מו

[ווי] איך האָב שוין מיט דעם געטייטשט'לח - איך וויל נישט איבער'תּוֹרָן [באורך] - אַלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [וגו'] וְיָכַח מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' (מסעי לג, א), אַז דִּי 'מַסְעוֹת' אַלִּיין זענען געווען עַל פִּי ה', נישט נאָר דִּי 'חֲנִיּוֹת', דִּי מַסְעוֹת האָבן געברויכט צו זיין, דעם אַלעס האָט געברויכט צו זיין, דִּי נסיעות.

וואָרן לכאורה מ'פרעגט אויף דעם עַל פִּי ה', פלאָגן זיך דערויף דער אבן עזרא מיטן רמב"ן, ווייל ס'שטייט דאָך שוין אַרויס [בפרשת בהעלותך] (ט, כ) עַל פִּי ה' יִחַנּוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ, פלאָגט מען זיך [דערויף].

האָב איך געזאָגט 'דעמאָלטס'לט [משום דהיה סלקא דעתך] קאָן זיין אַז [על פִּי ה' יִחַנּוּ גייט אַרויף נאָר] אויף דִּי חֲנִיּוֹת, אָבער דִּי מַסְעוֹת אַלִּיין [עדיין לא נשמע, ולזה משמיענו הכתוב בפרשת מסעי שגם המסעות היו על פי ה', דגם בשעת הנסיעה עשו תיקונים גדולים במקום דרך הילוכם, ולא רק במקום חנייתם].

מז

יהיה איך שיהיה, איז דאָך דאָס גאַנצע נאָר געוועזן, ווייל דער חטא האָט גורם געווען, [והחטא גרם גם זה וואָס] מ'איז נאָך [היינט] אין גִּלּוּת.

מח

ישוב קושיא ב

ולכן לא רצה משה רבינו ליקח את העגלות מיד הנשיאים, לפי שהיה עומד ומצפה שיזכו מיד לעולם התיקון, ואז לא יצטרכו להעגלות, כי ילכו מיד לארץ ישראל ושם לא הוצרכו עוד לעגלות

און משה רבינו האָט געהאַפּט [אויף דעם, אַז ווען] מ'וועט אויפשטעלן דאָס מִשְׁכָּן וועט זיין אַ כְּפָרֶה גְמוּרָה, [און אַז] וועט זיין אַ כְּפָרֶה גְמוּרָה וועט זיין דער עוֹלָם הַתִּקּוּן, [וממילא] וועט מען זאָפּאַרט וועט מען דאָך [גיינן קיין ארץ ישראל. וממילא] 'אַזוי ווי' מ'וועט אויפשטעלן דאָס מִשְׁכָּן, ברויך זיך 'אויפהערן' דִּי מַסְעוֹת, [שהרי] מ'ברויך דאָך תיכף זיין אין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וואָרן ס'איז דאָך דאָרט גִּנְגָז געוואָרן [הַעֲגֻלוֹת צָב] ווען מ'האָט געברויכט אַ בית המקדש, ביים לעצטן מאָל [כשבאו לירושלים לאחר שעמד המשכן בגִּלְגָל כְּשִׁילָה בְּנוֹב ויִגְבָּעוֹן] ווען מ'איז געקומען אין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, איז דאָך גִּנְגָז געוואָרן, זאָפּאַרט. [און] אַז ס'העט תיכף געוועזן [דער עולם התיקון ובנין בית הבחירה בירושלים], נו ווער ברויך וועגן, מ'ברויך דאָך נישט 'טראָגן', מ'ברויך נישט 'גיינן', [וואס כן] ברויך מען נישט די אַלע זאַכן. איבערדעם האָט ער מורא געהאַט [מתחילה] צו נעמען.

מט

עד שאמר לו הקב"ה קח מאתם, כי עדיין לא הגיע זמן התיקון השלם

[ביז] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט, ניין קח מאַתָּם, מ'האַלט נישט דאָרט, דו מוזט יאָ נעמען.

[על כל פנים מיושב וואָס] האָט ער זיך נישט געטרויעט 'אַליין'.

לח בס"ג מסעי תשי"ט (בארץ ישראל, נדפס בקונטרס חידושי תורה ודרשות מא"י, ובדברי יואל תניינא מסעי), ובס"ג לך תש"כ (לשון קדשו קונטרס קכב), עיי"ש באורך. ועיין זה גם בס"ג עקב תש"כ, כי תצא תש"כ, ויגש תשכ"ז, מסעי תשכ"ז (לשון קדשו קי ח"ב). וע"ע בדברי רבינו בס"ג בהעלותך תשי"ג (לשון קדשו קנג), סעודה ב' מסעי תשי"ד (נדפס בחידושי תורה תשי"ז ח"ב), וס"ג קרח תש"ו (לשון קדשו סה).

לט בפרשת מסעי העבר, שנת תשי"ט.

ג

ישוב קושיא ג

ולכן שפיר הוצרכו או לדברי נחומים, כי אז נתוודעו שעדיין לא הגיע עולם התקון, ועוד יצטרכו ליסע במדבר ולהכין את העולם לקראת זמן הגלות

פארשטייט מען פארוואס ס'איז דברי נחומים. ווייל פון דעם וואס מ'האט גענומען די 'וועגן', האט מען דאך שוין געזען אז ס'וועט נאך זיין מסעות, און [מינה נשמע] ס'וועט זיין גלות, [וממילא] דארף מען האבן דברי נחומים.

נא

איבערדעם האט ער געזאגט לאמר (עין קושיא א), אז דו וועסט נעמען די וועגן זאלסטו זיי זאגן דברי תנחומים.

[ווייל] פון דער הסכמה [שהסכים הקב"ה להנשיאים], פון דעם נעמען די וועגן, זעט דאך אויס אז ס'איז דא הסכמה אויפן גלות, אז ס'מוז אזוי זיין.

נב

מ'האט עס נישט ארויסגעזאגט בפירוש, ווייל דער דיבור איז מכריח [די בחירה]. אבער על כל פנים פארשטיין מיט חכמה - אזוי ווי דער ישמח משה^ב זאגט - קאן מען פארשטיין אפילו אזא זאך וואס ס'איז תלוי אין די בחירה.

נג

אבער על כל פנים מ'האט שוין געזען דא [ענין גזירת הגלות, וממילא] דארף מען האבן תנחומין.

און פרכות ברויך מען האבן, אז ווען ס'וועט קומען [דער גלות] מ'זאל עס קאנען ליידן, מ'זאל סובל זיין [נסיונות הגלות], מ'זאל נישט נלכד ווערן [בחטאים, נאך] מ'זאל בלייבן ביי אידישקייט, און ביים אמת.

נד

איז דאס אלעס אמת [הן מה שמקודם לא רצה לקבל, והן מה שאח"כ נתיירא שלא יושברון].

נה

עוד הקדמה לישוב קושיא ו (באופן שני)

בשל"ה הק' מבאר ענין פלוגת יוסף והשבטים, כי הם דנוהו כמורד במלכות בית דוד על שרצה למלוך, אבל יוסף סבר שמלוכת יוסף נצרך להכנה למלוכות בית דוד, וכענין משיח בן יוסף שהוא הכנה לבואת משיח בן דוד

וועל מיר גיין צוריק [לבאר ענין הסימן שמסר יוסף].

ס'איז ידוע דער של"ה הקדוש זאגט^א, ביי די פלוגתא פון יוסף הצדיק מיט די ברודערס, [וא] זיי האבן אים דן געווען למיתה, ווייל די מלוכה קער פאר יהודה'ן, מלכות בית דוד. [דמשבט יהודה] פון דארט קומט ארויס מלכות בית דוד, און [אויף] יוסף הצדיק, זיי האבן געהאט א חשבון [כי] אז ער וועט נעמען די מלוכה איז ער א מורד במלכות, האבן זיי אים דן געווען למיתה.

נו

דער אמת אבער, יוסף הצדיק האט דאס נישט געמיינט, יוסף הצדיק האט געמיינט אז ס'ברויך צו זיין פאר משיח בן דוד, ברויך זיין משיח בן יוסף, [וואס]

^ב חכם עדיף מנביא.

^א בשל"ה הק' תורה שבכתב, בדרוש צאן יוסף לפרשת וישב (תורה אור, אות ט, ומן אות כח ואילך), עיי"ש שהארריך בזה.

מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף אֵיז [אויך נאָר] אויף דעם [כדי] ער זאָל אָנגרייטן פאַר מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, [ויוסף
הצדיק] ער האָט געוואָלט מִכֵּין זײַן [במלוכה שלו למלוכות בית דוד, ולמשיח בן דוד], מ'זאָל
האבן די הכנה.

– מ'דארף מתפלל זיין שלא יהרג [משיח בן יוסף] שטייט דאך גארמב. –

אָבער על כל פנים אַן הַכֵּנָה (לביאת בן דוד) וועט ער מאַכן מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, דער צדיק, דאָס איז הַכֵּנָה אויף די גאולה פאַר מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, האָט ער נאָר געוואָלט אנגרייטן ס'זאל זיין א הכנה.

דאָס איז געווען די פֿלוגֶתא [שבין יוסף והשבטים].

אזוי זאגט דארט דער של"ה הקדוש^{מג}.

31

והנהגה מבואר בפלתי דענין הקדמת ביאת אליהו, והקדמת משיח בן יוסף,

בצורך רק כשהגאולה הוא בעתה, אבל לא כשהגאולה הוא בזמן של אחישנה

נאר לאמיר זען.

דער פלתי זאגט דאך אין סימן ק"י^{מז} אז ווען ס'איז (הגאולה) בַּעֲתָהּ, (דעמאָלטס) מוז זיין מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף און אֵלֵיהֶו (זאלן קומען) קודם. (אָבער) טאַמער איז (הגאולה בבחינת) אַחִישָׁנָה, אז מ'איז זָכוּ און ס'איז אַחִישָׁנָה, ברויך מען גאַרנישט, ברויך מען גאַרנישט האבן דערפריער די אלע הקדמות, נישט אֵלֵיהֶו און נישט מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף.

^{מב} **בשער הכוונות** (דרושי העמידה, דרוש ו, בברכת ולירושלים): ובאומרו **ונכסא דוד עבדך מִהֶרָה בְּתוֹכָהּ תִּכְיֶינָה** צריך להבין כוונה זו אשר פירושה שמעיה ואבטליון למורי (האר"ן) ז"ל יום אחד אשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על הקבריהם, ושם אמרו לו הם עצמם שצריך לכוין במלות אלו בג' תפלות שבכל יום ויום לכוין להתפלל להשי"ת **על משיח בן יוסף שיחיה, ולא ימות על ידי אַרְמִילוֹס רְשִׁיעָא**, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה נב.) על פסוק חיים **שְׂאֵל מִמֶּךָ נִתְּתָהּ לִי כו'** (תהלים כא, ה). ונודע מספר הוזהר ברעיא מהימנא פרשת תצא דף רע"ו ע"ב, דמשה סביל נכמה מכתשיו בגין דלא יתקטיל מְשִׁיחַ בן יוסף כו'. ועליו אנו מתפללין **ונכסא דוד עבדך מִהֶרָה בְּתוֹכָהּ תִּכְיֶינָה**. וצריך עוד פירוץ על דבר זה (שער העמידה, פרק יט.).

^{מג} ועייזן בס"ג וישב תשט"ז מה שביאר רבינו בזה.

בְּכֹרֵתִי וּפְלֹתִי (להגיד) אֵיבִיבִינָּה, עַל שׁוֹרֵעַ יוֹרֵה דֶּחַה) בְּסוּף קוֹנְטֵרס בֵּית הַסֵּף שֶׁבְּסוּף טִימָן ק"י, וְזֶל: וְכִדִּי לִסִּים וְהִקְשׁוּ מֵאֵי שָׁנָה דְּלֹא חִיִּישִׁינָּה בְּכַהֵן, וּרְבִינוּ תַם פִּירוּשׁ 'רֵאוּי לְבוֹא'. וּבְכַהֵן נִיחָא מַה שֶּׁמִּקְשִׁין הָא מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף וְעִצְרִין לְבֹא קוֹדֵם שֵׁיבָא מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, וּלְפִירוּשׁ ר' נִיחָא. וְהִדְרֵב צִרְיָן תַּלְמוּד וְכו'. ◦ וְנִרְאָה הָא דְכַחַם הֶרְמֵב"ם סוּסָה הַלְכוּת מַלְכִּים דְּאִין הִדְרֵב מוּחֶלֶט שֵׁיבָא אֵלֵיהּ קוֹדֵם מְשִׁיחַ, אֵפֶי דְבַגְמָרָא אִמְרוּ כֵן, וְהָא קְרָא (נִתְכַּיֵּן) הֲנִנִי שׁוֹלֵחַ (מַלְאכִי ג, כג) וְכו'. אֲבָל יָדוּעַ מַה שֶּׁאִמְרוּ חו"ל (סִנְהֶדְרִין צֵחָ). פְּעֻמָּה אֲחִישֵׁנָה (ישעי' ס, כב), לֹא זָכוּ פְעֻמָּה, זָכוּ אַחִישֵׁנָה. וְסוּל הֶרְמֵב"ם, וְדָאִי סִדְר וְתוֹנֵאִי בִּימָת מְשִׁיחַ הוּא שְׁאֵלִיהּ וְכִיבֵּשׁ בִּימָתָהּ, וְקִ רְהִי מְלִי אִיבָא מְנַשֵּׁה פְעֻמָּה, אֲבָל אִם זָכוּ שִׁימְהוּ וַיְחִישׁ גְּאוּלָּה, מְדַלָּע עַל הֶהָרִים מִקְפֵּץ עַל הַגְּבֻעוֹת לְשׁוֹנֵת הַסֵּדֶר וְאֶחָבָה שֶׁל הַקְּבִ"ה, כִּי זָכוּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁנֵה הַשּׁוֹרָה. וְהֵן הֵן דְּבִרֵי הֶרְמֵב"ם, כִּי וְדָאִי רֵאוּי שְׁאֵלִיהּ יָבָא קוֹדֵם לְכַפֵּר, אֲבָל אִין מוּחֶלֶט, כִּי אֲדוּלִי יִרְחֹם ה' הַלְעוּרֹת עַל יִשְׂרָאֵל רוּחַ קִדְשׁוֹ לְעַבְדּוֹ בְּכָל לְבָב, וְאִז יְחִישׁ הַפְּדוּת וְהַגְּאוּלָּה לְמַהֵר בִּימָת בֶּן דָּוִד מִבְּכֵל בְּשׁוֹרֵת אֵלֵיהּ ז"ל. ◦ וְהִנֵּה זֶה תִּלְיָא בְּשֵׁנִי פִירוּשֵׁי הַנ"ל, אִם הַפִּירוּשׁ [הָאִמְרוּ הִינֵּי נִירָן] בְּיוֹם שֶׁבֶן דָּוִד בָּא, שִׁישִׁישִׁינָּה 'שְׁבָא הַיּוֹם', וְלִכְן אִסּוּר דְּבִיר, עַל זֶה שְׁפִיר יֵשׁ אֵלֵהִיכָּה הָא בָּא אֵלֵיהּ מֵאֲתָמוּל, וְאִי לְחוּשׁ שִׁישִׁרָאֵל יִזְכּוּ בְּתוֹשׁבָה עַד שִׁימְהוּ בִּימָתָהּ, אֲבָל זֶה לֹא שְׁכִיחַ וְלֹא מְצוּי בְּעוּה"ר, כְּדָמְרִינָּה (סִנְהֶדְרִין כב). קִלְקֻלְתוֹ קִתְּנָתוֹ, וּבִשְׁבִיל סֵפֶק דֹּלָא שְׁכִיחַ לְכָל אִסּוּר בֵּינָּה וְכו'. אֲבָל אִי אִמְרִינָּה הַפִּירוּשׁ כִּי שְׁרָאוּ לְבוֹא, וְאִם קִי גַם יוֹם ה' רֵאוּי לְבָא, יְהִיָּה בָּאוּפֵן רְחוּק. וְאִי דְלֹא אֲתִי אֵלֵיהּ מֵאֲתָמוּל מְכַל מְקוֹם 'רֵאוּי' הוּא, אִם הַיּוֹם בְּקוֹל ה' יִשְׁמְעוּ וּבָא בֶּן דָּוִד בְּלִי אֵלֵיהּ, וְרֵאוּי' עַכ"פ מִקְרִי. ◦ וְהִנֵּה יֵשׁ לְכָאוּרָה רֵאִיָּה לְפִירוּשׁ ר' נִיחָא וְכו' [עִישִׁישׁ רֵאִיָּתוֹן]. וּבִזְהוּ דְּבִרֵי הֶרְמֵב"ם בְּרוּרִים וְכו' [עִישִׁישׁ]. ◦ וּבִזְהוּ יוֹבְנֵי דְּבִרֵי הַתּוֹס' הַנ"ל, דְּלִפ' רֵאשׁוֹן שֶׁבֶן דָּוִד בָּא בְּהַחֲלֵט, וְקִשָּׁה הָא מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא בָּא, כִּי כַךְ הַסֵּדֶר הַלְוִית מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף מִבְּשֵׁר קוֹדֵם מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, וְלִיכָּה לְמִימַר דְּאֲדוּלִי יִזְכּוּ וְרֵאוּי לְבֵיהּ אַחִישֵׁנָה וְיִבּוּא מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד תִּיכָף, לְדַלְבֵּר אֵלֵיהּ שְׁכִיחַ לֹא גִזְרִינָּה לְאִסּוּר בְּנִיזוּרֹת מִשּׁוּם סִפֵּק רְחוּק וְכו'. ◦ אֲבָל לְפִירוּשׁ ר' נִיחָא דְּפִירוּשׁ 'רֵאוּי לְבוֹא', לֹא קִשָּׁה מִמְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, דְּאֲדוּלִי אַחִישֵׁנָה כְּנִי"ל, וְאִי דְלֹא שְׁכִיחַ מִזְהוּ כְּכִי. עַכ"פ רֵאוּי לְבָא. יְהִיָּה בִּאִיָּה אֲדוּפֵן שִׁיחִיהּ. שְׁכִיחַ אוּלָּא שְׁכִיחַ וְכו'.

ועייני ביואל משה (א. נג-נד) שהביא שם דברי הפלתי, ומה שכתב שם על זה.

נח

וכל שכן שאם כבר היה גאולה נצחית בימי משה, שאז לא הוצרכו לענין משיח בן יוסף להכנת הגאולה (וממילא) ווער שמועסט [נאך, כי אלמלי] אז מ'העט גיווען זוכה געווען אז גאולת מצרים אליין העט גיווען געווען א גאולה אזוי אויף לעתיד, א גאולה נצחיית, ווען מ'העט גיווען זוכה געווען מ'העט נישט גיווען געזינדיגט, [אם כן] העט גאָרנישט גיווען געווען קיין גלות, נו ווען האָט מען געברויכט מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, העט מען נישט גיווען געברויכט קיין מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, העט תיכף גיווען געווען התגלות מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, ס'העט גיווען אַרויסגעקומען דעם השתלשלות [מלכות בית דוד], דער בורא כל עולמים העט עס שוין גיווען געפירט [אז] ס'האָט געקאָנט זיין פריער אן השתלשלות מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, העט מען נישט געדאַרפט קיין מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף^{מה}.

נט

ונמצא דכל שיטתו של יוסף הצדיק, הוא רק עבור שראה שעדיין מעותד להיות הגלות קודם הגאולה שלימה [קומט אויס] איז די גאַנצע שיטה פון יוסף הצדיק, איז נאָר געווען ווייל ס'איז 'אַזוי' [ווי ס'איז, שעדיין היה מעותד להיות הגלות, און] יוסף הצדיק האָט דאָס אַלעס געזען.

ס

שוב קושיא ו (באופן שני)

היצט איז דאָך אזוי.

דאָ די וועגן [שבמדבר] דאָס ווייזט דאָך אויפן גלות, אזוי ווי דער ש"ך זאָגט. און די גאַנצע זאך וואָס מ'ברויך צו זיין אין די מַדְבָּר, דאָס איז וועגן חָטָא.

סא

זה שרמז יוסף לעקב בענין עגלות המשכן, דמשם ראה שהוא צורך בשיטתו שעדיין לא יגיע העולם התיקון מיד רק יצטרכו עוד לילך בגלות, אשר כהכנה לזה יצטרכו ליסע המ"ב מסעות במדבר, ויצטרכו לקח עגלות להמשכן, לשאת המשכן בשעת המסעות

נו יוסף הצדיק האָט דאָ געוואָלט [זאָגן] פאַר יעקב אַבינו, ער האָט אים דאָ באַפוילן [א ס'מין מיט דעם וואָס] ער האָט אים געשיקט די 'וועגן', האָט ער אים געוואָלט באַפעלן און מביאָר זיין די גאַנצע שיטה [שלו], דאָך פאַרוואָס ער האָט אזוי געטון, און אז ער איז נישט קיין מוֹרֵד במלכות בית דוד.

ער האָט דאָך געוואוסט וואָס די ברודער [האָבן געהאַלטן אויף אים], 'יעדער, זיי האָבן דאָך אַלע געהאַט אַזאַ שיטה.

האָט ער געוואָלט ווייזן יוסף הצדיק [לעקב אבינו לְהַצְדִּיק שיטתו], האָט ער אים שוין געוואָלט דאָ מַרְמֵז זיין אז 'זיין' שיטה איז אַמְתָּ, אז מ'וועט זיין אין גלות און מ'ברויך האָבן מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף און די אַלע זאכן, האָט ער דאָך געמוזט ווייזן אז ס'וועט זיין גלות און ס'וועט נאָכנישט קיין גאולה נצחיית זיין [בגאולת מצרים, און] דאָס האָט ער דאָ געוויזן מיט די שֵׁשׁ עֲגֻלֹת צֶב (כפירוש בעלי התוספות).

[והיינו] אזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט [אז] די שֵׁשׁ עֲגֻלֹת צֶב האָט מען דאָך פאַרדעם גענומען ווייל ס'האָט נאָך געדאַרפט צו זיין די מַסְעוֹת, און דעם איז דאָך אויפן גלות. [וממילא] אזוי אַרומער קאָן נְתַאֲמֵת ווערן די שיטה פון יוסף הצדיק אויף

^{מה} וכמבואר שם בשל"ה הק' (פרשת וישב) דכל מה שהוצרך להקדים משיח בן יוסף הוא בסיבת החטא, שעבור זה נתחלקה מלכות ישראל לשתיים. (דברי יואל).

מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף. אָבֵעֵר לֹיֵלָא זֹאת אִיז דָּאָךְ נִישְׁט קִיין מְצִיאוֹת אוּיף דֵּער גַּאנְצֵער שִׁיטָה וּוְאָס יוֹסֵף הַצְדִּיק הָאָט גֵּעֵהָאָט, אַז ער בְּרוּיךְ צו זײַן אַ מֶלֶךְ און ס'בְּרוּיךְ צו זײַן אַ מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, ס'אִיז דָּאָךְ נִישְׁט קִיין מְצִיאוֹת אָן דַּעַם. [ולכּן] הָאָט ער אִים דָּאָס גַּעוּוִיזן, מִיט דִּי שֵׁשׁ עֲגָלֹת צֵב.

סב

הקדמה לַיִשׁוּב קוּשִׁיא ז

[ולבאר גַם הַסִּימָן שֶׁשֶּׁלַח יוֹסֵף, לִפִּי פִירשׁ"י וְהַמְדַּרשׁ].

ס'קֵעַן זײַן [אז] עֲגָלָה עֲרוּפָה וּוְיִיזט אוּיךְ אוּיף דַּעַם [על שִׁיטתו של יוֹסֵף הַצְדִּיק שֶׁשׁ צוּרֵךְ בְּמִשְׁחָה בֶּן יוֹסֵף].

סג

מבואר בגמרא דכיון דקו"ל דרוב וקרב הלך אחר הרוב, צריך לאוקמו מה שאמרה תורה בפרשת עגלה ערופה למדוד אל העיר 'הקרובה' אל החלל, דהו מיירי רק בעיר היושבת בין ההורים, ולא שכיחי שם עובדים ושבים מעיירות אחרות וואָרן די גמרא זאָגט דאָךְ אַמאָלנִט, די גמרא פרעגט דאָךְ¹⁰ [על מאמר רבי חנינא דרוב וקרב הלך אחר הרוב, דהלא בעגלה ערופה אמרה תורה למדד אל העיר 'הקרובה' אל החלל, וקשה] לִיזִיל בְּתֵר רֹבָא דַּעֲלָמָא [ולא בְּתֵר קְרוּבָא]. [ולכּן אוקי הגמרא, אַז] ס'אִיז נִישְׁט מַעֲגִלִיךְ צו בִּרְעַנְגֵעַן קִיין עֲגָלָה עֲרוּפָה נֶאָר [בִּי] אַ שְׁטאַט [וואָס איז] יוֹשֶׁבֶת בֵּין הַהָרִים [ולא שכיחי יוצאין ובאין לשם ממקומות אחרים].

האב איך שוין געזאגט דעמאָלטס¹¹. מ'קאָן זאָגן ס'אִיז אַ פֿלוגְתָא אין דַּעַם [אם נקטינן כהך תירוצא שבגמרא דעגלה ערופה מתקיימת רק בעיר היושבת בין ההרים, שהרי] דַּעַר רַמְבַּ"ם בִּרְעַנְגֵט עַס נִישְׁט¹². על כל פנים איז דאָךְ עַס אַ פֿלוגְתָא¹³, [און] ס'אִיז דאָ אַזאַ שִׁיטָה [דעגלה ערופה מביאין רק בעיר שאין באים לשם ממקומות אחרים].

¹⁰ בגמרא בבא בתרא (כג.): אמר רבי חנינא, 'רוב וקרב' הולכין אחר הרוב [פירש"י: אם בא דבר לפנינו, ויש בו להלך אחר הרוב והוא כך, ואם תלך בו אחר הקרב אינו כך, הִלֵּךְ בו אחר הרוב], ואע"ג דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא [דתוריהו דאורייתא, רובא דאורייתא דכתיב (משפטים כג, ב) אַחֲרֵי רֵבִים לְהִשְׁתֹּת, וקורבא דאורייתא דכתיב וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה וגו'], אפילו הכי רובא עדיף. מתיב רבי זירא, וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחֲלָל (דברים כא, ג), ואע"ג דאיכא אחריתי [שרחוקה ממנו] דנפישא מינה [שגדולה ממנה ברוב עס], בדליכא [רחוקה מזו שגדולה ממנה, אלא כולן שוות]. וליזיל בְּתֵר רֹבָא דַּעֲלָמָא, ביושבת בין ההרים [שאין דרך רוצחים לבא ממקומות אחרים לכאן].

¹¹ בהפלפול בסוגיא דרוב וקרב שאמר רבינו בחג השבועות תש"כ. והחידושים ההם נדפסו בדברי יואל על סוגיות הש"ס [סוגיא דרוב וקרב]. - [ואגב להבנת הענין יש לציין למה שמביא שם רבינו (באות א, קושיא ב) בשם המנהג חנינך (מצוה תקל) דבקושיית הגמרא דליזיל בְּתֵר רֹבָא דַּעֲלָמָא, אין הכוונה ליקח עגלה ערופה מעיירות אחרות, אלא הכוונה דעל כן לא יקחו כלל עגלה ערופה, דמאיזה עיר תקח, ובזה יובן כל הענין כאן].

¹² דהנה הרמב"ם (הל' רוצח ט, ז) העתיק דין הראשון שבחירושי הגמרא דעגלה ערופה הוא רק בדליכא עיר דנפישא מינה, ואפילו הכי לא העתיק דין השני שבגמרא דהיא נוהגת רק בעיר היושבת בין ההרים, ועיין בכסף משנה שם שביאר טעמו בזה [וכעין זה הביא רבינו בחידושי סוגיות הנדפס בדברי יואל לשבועות בסופו (סימן ה, אות ב) בשם הגהות מעשה חושב על שער המלך]. ורבינו בהפלפול דחג השבועות תש"כ (הנדפס בדברי יואל על סוגיות הש"ס) הוסיף עוד ה' תירוצים לתרץ דברי הרמב"ם במה שהשמיט דין יושבת בין ההרים, ועל זה נבנה רוב הפלפול שם. ועכ"פ לפי זה נמצא דלפסק הרמב"ם לא שייך עוד קושיית התוספות דלהלן, ואם כן יהא נסתר לכאורה המשך הדרוש להלן.

¹³ כמו שכתב הפרי חדש (יו"ד ג, סג, ד"ה איכרא) [ורבינו מביא בחידושי סוגיות הנדפס בדברי יואל לשבועות (סימן ה אות ב, ד"ה והנהגה)], דשאר הראשונים חולקים על הרמב"ם בזה, ומדבריו נמצא דגם התוספות המובא להלן חולק על זה, עיי"ש בדבריו. וא"כ שפיר יש לפרש דשיטת המדרש שהביא רש"י דיוסף שלח הסימן דפרשת עגלה ערופה, הוא כשיטת שאר הראשונים שנקטו כחירוק הגמרא דלינא דיש תנאי בעגלה ערופה דצריך להיות עיר היושבת בין ההרים ואין הולכי דרך מצויין שם, ושפיר שייך קושיית התוספות על זה למה צריך קרא למעט ירושלים, והתירוק של השטמ"ק בשם הרשב"א על זה דהוצרך עבור הזמן של קודם החורבן, וא"ש המשך

מילא דער מדרש (שמביא רש"י בפרשת ויגש דיוסף מסר סימן בפרשת עגלה ערופה) קען דאך האלטן אזוי ווי די שיטה [הסוברת כך לדינא כתיבון הגמרא].

סד

ועל זה הקשו התוספות, דאם כן למה לן קרא ללמד שאין מביאין עגלה ערופה בירושלים, והלא בירושלים היה רגילים לבוא מכל המקומות, ואם כן לא שייך להביא משם עגלה ערופה

[והנה על תירוצו הגמרא דעגלה ערופה הוא רק בעיר שהיא] **יושבת בין ההרים**, פרעגט דאך **תוספות** די קשיא, [דאם כן] אז ס'קען נישט זיין קיין עגלה ערופה נאָר [ביין] **יושבת בין ההרים**, וואָס דאָרף איך אויף דעם אַ פסוק¹ אז אין ירושלים דאָרף מען נישט ברענגען קיין עגלה ערופה.

[און] **כאָטשיג ס'איז געווען ירושלים הרים סביב לה** [תהלים קכה, ב], [אפילו הכי לא הוי דינה כעיר היושבת בין ההרים, שהרי] **אָבער מ'איז דאָך געקומען פון די גאנצע וועלט** [קיין ירושלים] **עולה רגל זיין, און ס'הייסט רוכלת עמים**². [און] **דער גאנצער טעם וואָס נאָר ביין יושבת בין ההרים** [נוהג בה דין עגלה ערופה, אין] **ווייל מ'קומט נישט אַהין, אָבער אין ירושלים איז מען דאָך געקומען**.

סה

והתוספות תירצו דשמה היה בירושלים עצמה מקומות כאלו שהלא היה רגילין לבוא שם ממקומות אחרים. אבל זהו דוחק **ענטפערט תוספות**, אפשר איז געווען **פלעצער אין ירושלים**, וואָס מ'איז נישט געקומען. [אָבער] **ס'איז אַ גרויסער דוחק**.

סו

וראיתי בשיטה מקובצת שהביא תירוצו בשם הרשב"א, כי גם בירושלים היו זמנים כאלו שלא באו לשם ממקומות אחרים, ולכן שפיר הוצרך קרא לפטור את ירושלים מעגלה ערופה, אפילו בזמנים כאלו

אין שיטה מקובצת האב איך געזען³, **זאָגט ער פונעם רשב"א**, **ברענגט ער אַ תירוצו**, **ס'איז געווען צייטן וואָס מ'איז נישט געקומען**, [וממילא] **מ'ברויך האָבן אַ פסוק** [לפטור את ירושלים] **על פי הלכה**⁴.

הדרוש דאן באופן שאין זה סותר להפלפל שאמר רבינו בחג השבועות, דנחית שם ליישב שיטת הרמב"ם בזה.

¹ בתוספות שם: **ביושבת בין ההרים**. ואם תאמר ואמאי איצטריך קרא בסוף פרק מרובה (בבא קמא פב:) דאין ירושלים מביאה עגלה ערופה. ואע"ג דכתיב (תהלים קכה, ב) **ירושלים הרים סביב לה**, מכל מקום כל ישראל היו באין לרגל, וגם בשאר ימות השנה להביא נדרים ונדבות, וגם אומות העולם היו באין שם בסחורה, שקרויה **רוכלת עמים**. ויש לומר שהיו מקומות [בירושלים עצמה] שלא היו רגילים לבא רק בני ירושלים. אי נמי בימי חזקיה, שכל ישראל היו שם, ולא היו באין לסחורה.

² בגמרא בבא קמא (פב:) : עשרה דברים נאמרו בירושלים, אין הבית חלוט בה [פירש"י: כדן בתי ערי חומה וכו'], ואינה מביאה עגלה ערופה וכו'. אין הבית חלוט בה, דכתיב (בכר כה, ל) **וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר לוֹ חֻמָּה לְצִמְיַת לִקְנָה** אתו לדרתיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים. ואינה מביאה עגלה ערופה, דכתיב (דברים כא, א) **כִּי יִמָּצָא חָלָל בְּאֶרְצָהּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ**, וירושלים לא נתחלקה לשבטים.

³ כן כתבו התוספות בלשונם, והיינו שאף האומות היו באים שם לסחורה, והוא מלשון הפסוק ביחזקאל (כו, א). ועיין בהגהות היעב"ץ (בבא בתרא שם, בסוף המסכת) מה שכתב על זה.

⁴ בשיטה מקובצת (בבא בתרא שם): **ביושבת בין ההרים**. ואם תאמר ואמאי איצטריך קרא סוף פרק מרובה כו', ככתוב בתוספות. ומסתברא דאיצטריך אפילו בזמן שלא היה שם בית המקדש עדיין. ואי נמי אי אתרמי דלא סלקי לה, אפילו הכי מדינא לא מייית, דרחמנא פטרה. הרשב"א ז"ל. [ודברי רבינו כאן הם לפי תירוצו ה' של השיטה מקובצת].

⁵ היינו 'מדינא' כלשון השטמ"ק, מחמת עצם הדין דירושלים, ולא מצד 'המציאות' אם באים לה מסביבה.

סז

ולכאורה אינו מוכן מתי היו זמנים כאלו בירושלים

לכאורה 'ווען' איז דאָס געווען די צייטן וואָס מ'איז נישט געקומען, מ'איז נישט געקומען קיין ירושלים, מ'האָט נישט עולה רגל געווען [און] ס'איז נישט געווען רוקלעך עמים, ווען איז דאָס געווען.

סח

וצריך לומר דהכונה כגון בג' שנים שצרו על ירושלים קודם החורבן, שאז היתה העיר מסוגרת באין יוצא ואין בא [נאָר] קען זיין, טאָקע דעמאלטס פאַרן חורבן, ווען מ'האָט צר על ירושלים ג' שנים, [ווי] ס'שטייט אין די גמרא אין גיטין דף נ"ו^ה אַז נירון קיסר האָט [מען] געשיקט^ה, און מ'האָט באלאָגערט ירושלים דריי יאָר, און אין יוצא ואין בא^ה, ער איז געווען צר על ירושלים, איז דאָך דאָ אַזא צייט.

און אַזוי אויך בימי ירבעם קען אויך זיין, [ווען] ער האָט נישט געלאָזט עולה רגל זיין [לירושלים, משאר המקומות]^ה.

אַבער על כל פנים ביים חורבן [ודאי היו זמנים כאלו, שלא באו לירושלים ממקומות אחרים].

סט

ישוב קושיא ז

ולפי זה נמצא דמפרשת עגלה ערופה שיש שם פסוק לפמור את ירושלים, משם מוכח שיהיו זמנים כאלו קודם החורבן, וא"כ מפרשה זו נלמד שעדיין היה מעותר להיות הגלות. ואם כן אתי שפיר מה ששלח יוסף הסימן מפרשה זו, כדי להצדיק שימטו שצריך לעשות הכנה להגאולה ע"י משיח בן יוסף, יען כי יגרום החטא שעוד יצטרכו לעבור הגלות, וכיון שלא אפשר דרי, ממילא יגרום החטא בהמשך הדורות שיתאחר הגאולה עד זמן של בעתה ויצטרכו להכנת המלוכה של יוסף הצדיק

קומט אויס, פון די פרשה פון עגלה ערופה, אַז ס'מוז זיין יושבת בין ההרים, און ס'איז דאָ אַ פסוק אַז ירושלים ברענגט נישט קיין עגלה ערופה, האָט מען געזען ס'וועט זיין אַמאָל אַ חורבן, און דעמאלטס וועט מען צר זיין על ירושלים [און] אין יוצא ואין בא, [וממילא] וועט זיין אַ 'מציאות' אַז ירושלים זאָל [קענען] ברענגען אַן עגלה ערופה, [ולכן] ברויך איך האָבן אַ פסוק אַז ירושלים ברענגט נישט קיין עגלה ערופה. אַזוי ווי ס'שטייט דאָרט אין תוספות [ובשיטה מקובצת].

ע

[וממילא מן פרשת עגלה ערופה] זעט מען דאָך אַמאָל אַז ס'וועט זיין אַ חורבן, דאָס ווייזט אויך שוין אויף חורבנות.

^ה בגמרא גיטין (נו): שָׁדֵר עֲלֵיהֶוּ לְנִירוֹן קִיסָר, כִּי קָאָתִי שְׂדָא גִירָא לְמִזְרַח אַתָּא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם וְכוּ'. אַמֵּר, קֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵי לְחֻרְבֵי בֵיתָהּ וְכַעֲי לְכַפּוּרֵי יְדֵיהָ בַּהֲהוּא גְבֵרָא, עֶרְק וְאָזַל וְאֵיגִייר, וּנְפַק מִיְנֵיהּ רַבִּי מֵאִיר. שְׁדָרִיהָ עֲלֵיהֶוּ לְאַסְפִּינְיוֹס קִיסָר, אַתָּא צָר עֲלָהּ תְּלַת שָׁנִי.

ודברי הגמרא שם מיירי קודם חורבן בית שני, וכן היה קודם חורבן בית ראשון, שהיה ירושלים במצור ב' שנים ומחצה, מן עשרה בטבת עד שנחרב הבית בתשעה באב שבשנה הג' במצור. וכמבואר בפסוקים במלכים ב' (פרק כה) וברמי' (פרק נב).

^י וכשנתגיייר נירון קיסר, שלחו ל'אספסיינוס קיסר.

^י מלשון הפסוק ביהושע (ו, א): וַיִּרְיָחוּ סִגְרָת וּמִסְגֶּרֶת מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִין יוֹצֵא אִין בָּא.

^ה כמבואר בפסוקים במלכים א' (פרק יב). וכוונת רבינו בזה, דגם מחטאות ירבעם כבר הבינו שעתידי הבית ליחרב וילכו בגלות, שהרי ירבעם הוא שהחטיא את ישראל בעון עבודה זרה, והחורבן בית ראשון היה בעון עבודה זרה שתחלתו בימי ירבעם (מדברי יואל). ואם כן בכל אופן רואין מהקרא יתירא שבפרשת עגלה ערופה למעט את ירושלים, שהיה מעותר להיות זמני חורבן גלות.

[און] אַז ס'איז שוין דאָ אַ חורבן און ס'וועט שוין זיין גלות, דעמאלטס קאָן שוין זיין די שיטה [פון יוסף הצדיק] אַז מ'ברויך ברענגן [משיח בן יוסף לעשות הכנה לביאת בן דוד].

עא

וואָרן אַז ס'איז נישטאָ קיין חורבן און מ'זינדיגט נישט, קען מען דאָך קלערן ס'איז שוין אַ גאולה נצחית, און דעמאלטס איז שוין די צייט. [ואם כן] אַז ס'איז אַ גאולה נצחית, וואו איז דאָ אַ משיח בן יוסף.

וואָרן ווען ס'איז אינגאנצן בעתה [שוין דעמאלטס בימים קדמונים] איז דאָך נישטאָ קיין משיח בן יוסף, וואָרן אפילו 'אזוי' [לאחר שהיה חורבן וגלות, אם היה הגאולה בזמן] אחישנה זאָגט דער פלתי איז נישטאָ קיין משיח בן יוסף, בפרט נאָך ווען ס'הייבט זיך גאָרנישט אָן דאָס גאַנצע גלות.

עב

[אבער] פון עגלה ערופה האָט ער געוויזן אַז ס'וועט זיין זמנים וואָס מ'וועט באַלאַגערן [ירושלים], ממילא איז דאָך אַ סימן אַז ס'איז דאָ חטאים נאָך, און די חטאים דעס האָט געברענגט דעס חורבן און דעס האָט געברענגט דעס גלות, די זעלבע זאָך דער זעלבער טעם. [ווייל] אזוי ווי מ'קאָן באַלאַגערן, אַז זיי האָבן אַ שליטה די שונאי ישראל אויף צו באַלאַגערן ירושלים, איז דאָ אַ שליטה נעבעך פון חורבן, און [כמו כן] ס'איז אַ שליטה פון [פארלענגערן דאָס] גלות, [עד שיגיעו לבסוף לזמן של בעתה, ווייל ס'איז] האַ בהא תליא, דאָס איז דאָך אַלעס פון איין מקור, אַלעס קומט פון דאָרטן [בסיבת] 'החטאים', וכשהבינו החורבן הבינו גם אורך הגלות.

[וממילא] האָט ער געוויזן [יוסף] מיט די [סימן פון פרשת] עגלה ערופה, אַלץ אַז ס'איז אַ מציאות אויף זיין שיטה פון משיח בן יוסף'ן, [בכדי] זיך אַמאָליט מצדיק זיין פאַרן פאַטער, דאָס גאַנצע ענין פון זיין שיטה.

עג

הקדמה לשוב קושיא ח

מיט דעם קאָן זיין איז פאַרענטפערט דער מדרש [המובא בקדושת יו"ט], וואָס ער זאָגט [אַז ווען יעקב] ער האָט געזען די עגלות, האָט ער געזאָגט ודאי אני יודע שיוסף לאַ חָטָא באשת פוטיפרה.

עד

יש דיעה בנמרא שיוסף הצדיק נכנס לעשות צרכיו, אלא שנראה לו דמות דיוקנו של אביו, ואמר לו וכי רצונך שימחה שמך מבין השבטים באבני האפוד

[ווייל] שטייען שטייט דאָך אין מדרש^ו ביי די מעשה פון פוטיפרין, אַז ער איז שוין געגאנגען לעשות צרכיו נכנס, האָט מען אים געזאָגט רצונך חלילה זאָלסט אויסגעמעקט ווערן פון די שבטים?

^ט פירוש: בכל אופן.

^ו בגמרא סוטה (לו:) ובילקוט שמעוני (רמז קמו): וַיֵּבֶא הַבִּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ (וישב לט, יא), רב ושמואל, חד אמר לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ ממש, וחד אמר לעשות צרכיו נכנס וכו'. תנא דבי ר' ישמעאל אותו היום יום חגם היה וכו', וַתִּתְּפְּשׂוּהוּ בְּכַבְדּוֹ לְאֹמֶר גֹּר', באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו, יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם.

עה

ולכאורה קשה האך היה הוה אמינא ליוסף לעשות כן

לעולם איז דאך אזוי, בפשטות איז דען עפעס א הוה אמינא בעולם אז יוסף הצדיק האט חלילה געוואלט זינדיגן?

עו

אמנם כבר ביארתי בזה, בהקדם ביאור לשון הפסוק וַיֵּצֵא 'החוצה', דלכאורה תיבת 'החוצה' הוא שפת יתר נאָר וואָס דען, [ווי] איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט לאַנגס^א [לפרש] וואָס ס'שטייט (וישב לב יט) וַיֵּצֵא 'החוצה', [דהיה סגי שיאמר] וַיֵּצֵא, ער איז אַרויס, וואָס אַ נפקא מינה 'וואו' איז ער געגאנגען, צי אויף די גאס צי אין שטוב, וואָס זאָגט ער עפעס "החוצה", וואָס אַ נפקא מינה.

עז

ואמרתי דהכוונה לפי דברי רש"י דלכן נסמכה פרשה ההוא לפרשת תמר, לפי ששניהם לשם שמים נחוונו, לפי שראתה באצטרולגין שהיא עתידה להעמיד בנים מיוסף. ונמצא דלעולם אצל אשת פוטיפר היתה כוונה לשם שמים

האָב איך געזאָגט אזוי.

לעולם רש"י זאָגט דאָך^ב [פארוואָס] מ'האָט מסמך געווען די מעשה פון [אשת] פוטיפר'ן צו די מעשה פון תמר'ן, [ווייל] אזוי ווי תמר האָט געמיינט לשם שמים, זי האָט געזען אז זי דארף מעמיד זיין בנים פון יהודה'ן, דאָס מלכות בית דוד, [וכן אשת פוטיפר] זי האָט אויך געמיינט לשם שמים, ווייל זי האָט געזען באַצטרולגין ש'לָהּ אז זי ברויך מעמיד זיין בנים פון יוסף הצדיק, זי האָט נאָר נישט געזען זיכער צי פון זיך, צי פון די טאָכטער.

על כל פנים דאָרט איז געלעגן נאָך אַ כוונה לשם שמים, וואָרן די אַצטרולגין האָבן געוויזן אז זי דארף מעמיד זיין בנים.

עח

ובינן שהיה שם כוונה של "לשם שמים", על כן מצד זה נכנס ספק גם בלבו של יוסף דאולי צריך לעשות כן. אלא שהאמת היה שהוצרך להעמיד בנים מבתה ולא ממנה

ממילא אז [ס'איז געווען אַ כוונה פון] לשם שמים, דאָס קאָן זיין [אז] אין דעם ספק איז יוסף הצדיק אויך אריינגעפאלן. ווייל ער האָט [דאָס אויך] געזען לויט די אַצטרולגין, און לויט די מערכת השמים.

וואָרן זי האָט דאָך 'אים' שוין דאָס אויך געוויזן, און ער איז דאָך געווען נאָך העכער געווען אין אַלע חקמות אין אַלע מדעות, [וכמו שאמרו עליו] אין נבון וחקם פּמוֹך [מקץ מא, לט], הַנִּמְצָא כָּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ [שם, לח], ער האָט געוואוסט אַלע חכמות, אַרְי בַּר חַכִּים הוא לִיה, פון יַעֲקֹב אַבִּינוּ האָט ער אַלעס געוואוסט^א. האָט ער געזען טאַקע, אז די חכמת הכוכבים ומזלות האָט געוויזן אז ער דארף

^א בדרוש כ"א כסלו תשי"ד (לשון קדשו קונטרס רטו), ס"ג פנחס תשט"ו בירושלים (קונטרס סז, אות נב-סא), וישב תשי"ז (בחיודי תורה שם ד"ה ונראה לפרש), וישב תשי"ט, וישב תש"כ. ועיין זה בדברי יואל וישב (עמוד רלה).

^ב ברש"י וישב (לט, א): וַיֹּסֶף הוֹדֵד מִצְרִימָה. חזון לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שבשבילו הורידהו מגדולתו. ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך מה זו לשם שמים, אף זו לשם שמים, שראתה באַצטרולגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם מִמֶּנָּה אִם מִבֶּתָּהּ.

^ג כמובא ברש"י (וישב לו, א): כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ. שנוולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם בַּר חַכִּים הוא לִיה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו.

האָבן קינדער, נאָר ס'האָט נישט געוויזן קלאָר צי מ'מאָג צי מ'באָה, על כל פנים האָט עס עפעס געוויזן אַז ער קאָן זיך נישט מונע זיין פון די מעשה.

עט

והנה רש"י כתב בפסוק וַיֵּצֵא אֹתוֹ 'הַחוּצָה' הנאמר באברהם, דהכוונה שהגביהו הקב"ה למעלה מן הכוכבים ומזלות, ואמר לא צא מאצטגנינות שלך שאתה רואה שם כי אברהם אינו מוליד. ונמצא דלשון 'הַחוּצָה' מורה על הבטחה למעלה מהוראת הכוכבים, דהיינו למעלה מן המבט

נאָר וואָס דען, רש"י זאָגט^ט [בפסוק] וַיֵּצֵא אֹתוֹ 'הַחוּצָה' [וַיֵּאמֶר הִבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה (לך טו, ה) הנאמר] ביי אברהם אבינו, [אז] אברהם אבינו האָט געזען באצטגנינות, באצטגנינות שלו האָט ער געזען אַז אברהם אינו מוליד, האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, וַיֵּצֵא אֹתוֹ 'הַחוּצָה', ער האָט אים געפירט למעלה מכיפת הרקיע, העכער פון די מזלות, [און דאָרט] האָט ער געזען אַז ער איז יאָ מוליד. לויט די כוכבים ומזלות האָט ער טאָקע נישט געקענט מוליד זיין, אָבער דער בורא כל עולמים איז דאָך גבֿהּ מֵעַל גְּבֻהָּ, איז העכער. ער האָט [פריער] פאַרשטאַנען פון די כוכבים ומזלות [שאניו מוליד], האָט ער אים געפירט 'העכער' [מן הכוכבים ומזלות, און] דאָרט האָט ער געזען ער איז יאָ מוליד.

פ

וכן היה גם ביוסף הצדיק, שהיה מסתפק מה צריך לעשות, ולכן וַיֵּצֵא 'הַחוּצָה' למעלה מהוראת הכוכבים, במקום דמות דיוקנו של אביו החקוקה בכסא הכבוד, ושם ראה את האמת שאין הוא צריך לעשות כן, והעמדת הבנים הוא רק מבחנה

דאָס קאָן זיין ביי יוסף הצדיק אויך די זעלבע זאך.

וויילאנג ער האָט 'דאָ' געקוקט, אויף די אצטרולוגין, ער האָט געזען די כוכבים ומזלות, האָט ער עפעס געזען גאָר אַז ער דאָרף גאָר חלילה טון די מעשה. [ווען] ער איז אָבער געווען וַיֵּצֵא 'הַחוּצָה', [והכוונה] אַזוי ווי דאָרט שטייט וַיֵּצֵא אֹתוֹ 'הַחוּצָה', ער איז געגאַנגען העכער ווי די כוכבים ומזלות, און [ער האָט געזען] דמות דיוקנו של יעקב, [וואָס] דמות דיוקנו של יעקב איז דאָך חקוק בכסא הכבוד, האָט ער געקוקט ביז צום כסא הכבוד, [דעם] דמות דיוקנו של יעקב, [וממילא] אַז ער האָט געקוקט אַהין, דאָרטן וואו ס'איז העכער פון אַלע כוכבים ומזלות, אויף דמות דיוקנו של יעקב, דאָרט האָט ער שוין געזען דעם אָמֶת, אַזוי איז ער געקומען אויפן אָמֶת.

פא

וזהו שאמרו שראה בדמות דיוקנו של אביו, שאם יעשה כן ימחה שמו מבין השבטים. והיינו שראה כן ברוח הקודש שאינו צריך לעשות כן

[און] דעם וואָס ער האָט אים געזאָגט אַז דו וועסט אויסגעמעקט ווערן פון די שבטים, דאָס האָט אים דער רוח הקודש אים געזאָגט אַז [בוזה יוכל לגרום מ'זאָל] אויסמעקן פון די שבטים.
[עד כאן ממה שביארתי כבר בענין זה].

^ט ברש"י לך לך (טו, ה): וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה [וַיֵּאמֶר הִבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה ורצף]. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ, לראות הכוכבים. ולפי מדרשו, אמר לו צא מאצטגנינות שלך, שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אַבְרָם אין לו בן אבל אַבְרָהָם יש לו בן, וכן שָׂרִי לא תלד אבל שָׂרָה תלד, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחלליו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטחה, מלמעלה למטה.

פב

והיוצא מזה דאלמלי היה חוטא יוסף ח"ו היה יוצא מכלל ה"ב שבטי קה. ומובן כי אז לא היה ראוי לעשות שום הכנה למלכות בית דוד ולמשיח בן דוד, כי גאולת ישראל צריך שיהיה רק ממקור הקדושה של ה"ב שבטי קה

יהיה איך שיהיה, ווען חס ושלום ווען ער העט גיווען נכשל געוואָרן, איז ער נישט פון די מנין השבטים. [און] אז ער איז נישט פון מנין השבטים, האָט נישט געקאָנט זיין קיין מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף. [שהרי] מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף מוז דאָך זיין [א צדיק וקדוש], דער מָשִׁיחַ - אַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל - מוז דאָך זיין [שורשו] פון די שְׁבִטֵי קֹה, פון די קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹנִים, דאָס האָט דאָך אַ שׁוֹרֵשׁ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים, אַנדערש קען נישט זיין אַ מָשִׁיחַ יִשְׂרָאֵל. אַ מָשִׁיחַ יִשְׂרָאֵל קען דאָך נאָר זיין פון די מְקוֹרוֹת הַקְדוּשָׁה, פון די י"ב שְׁבִטֵי קֹה, פון די אָמֶת'דיגע [צדיקים], אַזוי ווי ס'איז טאַקע געווען [יוסף הצדיק], אַזוי ווי ס'שטייט דאָך'ס ער איז געווען אַלעמאַל אַ קְדוֹשׁ עֲלִיּוֹן.

איבערדעם שטייט דאָך מ'זאָל מתפלל זיין שלא יהרג'ב, [ווייל] ער איז אַ צַדִּיק אַ קְדוֹשׁ עֲלִיּוֹן, דער מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, קען דאָך נאָר זיין [המשיח מיוסף, רק באם לא חטא יוסף ולא נמחה מבין השבטים].

פג

ישוב קושיא ח

ולכן כששלח יעקב ליוסף את העגלות, שהוא הסימן להצדיק את שיטתו כי כל מה שעשה היה בזה הכנה למשיח בן דוד, הבין מזה יעקב כי בודאי לא חטא יוסף באשת פוטיפרע, כי אז לא היה ראוי לעשות הכנה להגאולה

[ולכן יוסף ששלח ליעקב הסימן דעגלות, טעמו היה ווייל] ער האָט דאָ איבערגעוויזן מְאֻמַּת צו זיין זיין שיטה [שהוא צדיק בזה].

און ווען ער העט חלילה גיווען געזינדיגט באשת פוטיפרע, קאָן ער דאָך נישט זיין קיין מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, איז נסתר ממילא די גאַנצע זאַך [מה שרצה להביא ראיה מהסימן דהעגלות. כי] אפילו ווען ס'ברויך צו זיין מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף [קודם מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד], אָבער 'ער' קען שוין מער נישט זיין, וואָרן אַז ער איז נמחה מבין השבטים איז ער אַרויס פון מְקוֹר הַקְדוּשָׁה, און "דער" קען נישט זיין קיין מָשִׁיחַ יִשְׂרָאֵל און קיין גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. און קיין 'הַכֹּהֵן' אויף קיין גּוֹאֵל קען ער אויך נישט מאַכן, אַנגרייטן פאַרן מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. אַז ער קען נישט מאַכן וועט ער שוין נישט זיין גאַרנישט.

פד

איבערדעם איז רעכט [דברי המדרש המובא בקדושת יו"ט].

כשראה יעקב את העגלות, [אז] ער האָט אים געוויזן מיט די עגלות, מְאֻמַּת צו זיין די שיטה אַז זיין מְלוּכָה איז אַקעגן מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, אַנצוגרייטן פאַר מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד. האָט ער געזאָגט ודאי אני יודע שיוסף לא חטא.

וואָרן חס ושלום ווען ער העט געווען אַ בַּעַל חוּטָא, דער קאָן נישט אַנגרייטן קיין גּוֹאֵל, דער קאָן נישט מאַכן גאַרנישט. [דמאיש כזה] פון דעם קאָן נישט אַרויסקומען [אפילו רק] קיין הַכֹּהֵן, מיט קיין אֶתְחַלְתָּא, מיט קיין הַכֹּהֵן דִּאֲתַחְלְתָּא דגאולה, און קיין הַכֹּהֵן הַגּוֹאֵל. [ווייל] ס'מוז זיין פון אַ מְקוֹר קְדוֹשׁ, פון די י"ב שְׁבִטֵי קֹה.

^ה ברש"י שמות (א, ה): יוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך, ועומד בצדקו.

פה

איבערדעם האָט ער דאָס געזען, האָט ער פון דעם פאַרשטאַנען, פון די עגלות, האָט ער שוין געוואוסט זיכער (שיוסף לא חטא. דמכיון) אז ער גייט נאָך מיט דער שיטה [שהוא צריך לעשות הכנה להגאולה], מסתמא האָט ער נישט געזינדיגט. אז ער איז נאָך אין דעם סוג, אין דעם ערך, אז ער פאַרשטייט וואָס דאָ גייט [פאַר].
[ויעקב] ער האָט געזען טאַקע דעם אַמַת, אז דאָס איז געווען זיין פּוֹנָה, זיין שיטה, אז ער וועט זיין מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, [ורצה לעשות] אַן הַכְנָה צו דער גאולה.

פו

הקדמה ליישוב קושיא ה

מיט דעם וועל מיר צוקומען צו דעם מדרש [המובא בישמח משה], קח מאַתָּם וְהִיוּ לְעֵבֶד, זה שאמר הכתוב וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ. לְאָמִיר זען, טאַפֿלט [בשתי אופנים, יש לפרש דברי המדרש].

פז

לפי האמור, ענין עגלות המשכן והמ"ב מסעות הם הכנה לזמן הגלות, שהיא ההכנה להגאולה שלמה
'קודם' [ווייל די עגלות] דאָס ווייזט דאָך אויפן גלות, אז אידן וועלן זיין [בגלות, ועדיין לא היה מעודת להיות העולם התיקון מיד].

ווי דער ש"ך [על התורה] זאָגט, אז די עגלות האָט מען געברויכט האָבן וויבאַלד ס'איז געווען מַסְעוֹת, און די מַסְעוֹת זענען [אויף] אַנצוגרייטן אידן זיי זאָלן קאַנען קונה זיין די גאַנצע וועלט [לצורך זמן הגלות], אויף יעדן פלאַץ.

פח

והנה מבואר בוזהר הק' דעל אלף החמישי היה גזירת הגלות בהכרח, אבל באלף הששי כבר הוא זמן הראוי להגאולה, ובפרט משנת ת"ר ואילך שמכונים בשמים להגאולה, וכדמיון ערב שבת אחר חצות היום שכבר מכונים ליום השבת

ממילא אז מ'איז אין גלות, שטייט אין זוהר הקדוש, אין זוהר הקדוש פרשת וירא¹⁰, זאָגט ער [דזמן הגאולה הוא באלף הששי], רעכנט ער¹⁰ אז דעס גלות איז געווען [נגזר על אלף החמישי, בסוד הכתוב] כָּל הַיּוֹם דָּוָה [איכה א, יג], [ותיבת 'דָּוָה' רומז על] ספירת הוד

¹⁰ בוזהר הק' (וירא קיז): וּבְכָל שְׁתֵּי יָמִין וְשְׁתֵּי מַהְהוּא אֶלֶף שְׁתִּיתָא, אַתְמַקָּה ה"א וְסִלְקָא בְּדִרְגוּי לְאַתְמַקָּפָא. וּבִשְׁמִית מָאָה שְׁנִין, לְשְׁתִּיתָא, יִתְפַּתְחוּן תַּרְעֵי דְחֻכְמָתָא לְעִילָא, וּמִבּוּעֵי דְחֻכְמָתָא לְתַתָּא, וְיִתְמַקֵּן עֲלֵמָא לְאַעֲלָא בְּשִׁבְעָאָה, כְּבֵר נִשְׁ דְּמִתְמַקֵּן בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָא מִכִּי עֲרִב שְׁמַשׁ אֶלְעֵלָא בְּשִׁבְתָּא, אוּף הָכִי נִמִּי, וְסִימְנָךְ (נח ז, יא) בְּשֵׁנָה שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נַח וְגו' נִבְקְעוּ כָּל מַעֲרִיתָה תְּהוֹם רַבָּה.

¹⁰ כדאיתא במקום אחר בוזהר הק' (ח"ב דף יז): לִית שוּלְטָנוּ לְאוּמִין עֲלִייהו דִּישְׂרָאֵל, אֲלָא יוֹמָא תָּדָא לְחוּד, דְּהוּא יוֹמָא שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא, וְהוּא אֶלֶף שְׁנִים. תָּדָא הוּא דְּכָתִיב (איכה א, יג) נִתְּנִי שׁוֹמְמָה כָּל הַיּוֹם דָּוָה. יוֹמָא חֵד לְחוּד, וְלֹא יִתִּיר. אָמֵר רַבִּי יוֹסִי, אֵי יִתִּיר יִשְׁתַּעֲבְדוּן, לֹא עַל פּוֹם גְּזֵרַת מֶלֶכָא הוּא אֲלָא עַל דְּלֹא בַעֲיִין לְמִיְהִיד לְקַבְּלִיהּ וכו'.

ועוד שם (ח"ב דף רמג): דִּנְגַע בְּיָרֵךְ שְׁמָאֵל דְּיַעֲקֹב, דְּאִיהוּ הוּד, דְּבִיהּ אַתְמָר נִתְּנִי שׁוֹמְמָה כָּל הַיּוֹם דָּוָה, 'הוּד', מִסְטָרָא דְּהוּד, אֶלֶף חֲמִישָׁאָה, אֲשֶׁתְּאַרְתָּ בִּי מִקְדָּשָׁא תְּרַכָּה ויִבְשָׁה.

ועוד שם (דף עז): דְּכֵד יִשְׂרָאֵל יִתְעַרְוּ תְּשׁוּבָה לְקַמֵּי קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּזִכּוֹ אוּרִייתָא יִתְבוּן לְאַרְעָא קִדְשָׁא, וְיִתְכַנְשׁוּן מִן גְּלוּתָא. דְּהָא וְדָא יוֹמָא חֵד יִהְיֶה גְלוּתָא לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִתִּיר. תָּדָא הוּא דְּכָתִיב נִתְּנִי שׁוֹמְמָה כָּל הַיּוֹם דָּוָה. וְאֵי לֹא יִתְבוּן, קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמֵר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא עַת הָאֶסֶף הַמְּקַנָּה (ויצא כט ז), בְּלֹא וְכֵוּ בְּלֹא עוֹבְדִין דְּכִשְׁרוֹן. אָבֵל אֶסְתָּא חֵד לְכוּ, הִשְׁקוּ הַצֶּאֱן (שם), אֲשֶׁתְּדִלוּ בְּאוּרִייתָא, דְּאֲתַשְׁקִיּוּ מִימֵי אוּרִייתָא. וְלִכּוֹ רַעַו (שם), לְאַתֵּר דְּנִייתָא, לְאַתֵּר טָבָא וְכִסּוּפָא דְּאַחְסִנְתִּיכוֹן.

[שהוא ספירה החמישית המכוון לאלף החמישי, וכן אומרו] כָּל הַיּוֹם [רומז] אויפן אָלף הַחֲמִישִׁי [שהוא כל היום, דיומו של הקב"ה אלף שנה]. אָבְעֵר אִין אָלף הַשְּׁשִׁי הָאֵט שוין געקענט זיין [די גאולה], ווען נישט דער חטא גורם^ס.

איבערדעם זאגט ער [בפרשת וירא, ברמז הפסוק] בְּשֵׁנֵת יֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נח, זאגט ער [אז דאָס] אַ רמז, אַז פון שנת ת"ר אָן דעמאלטס איז שוין גאָר דער זמן [המיועד לגאולה].

זאגט ער דאָס מָשָׁל, כָּבֵד נֶשׁ דְּמִתְקֵן - דְּמִכִּין - לְשִׁבְתָּא, ער איז מִכִּין לְשִׁבְתָּא מְכִי עֲרָבָא יוֹמָא, פון נֶאֱךָ חֲצוֹת ווערט שוין אָנגערופן עֲרִיבַת הַיּוֹם^ט, [ובערב שבת לאחר חצות] גרייט מען שוין אָן אויף שְׁבֵת.

אזוי איז ביים בורא כל עולמים, יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים^פ, ביים אָלף הַשְּׁשִׁי אַז ס'קומט נאָך שנת ת"ר איז שוין דאָך אזוי ווי פרייטאָג נאָכמיטאָג, גרייט מען זיך אָן אויף שְׁבֵת, איז מען שוין מִכִּין צו דער גאולה, און נאָך די גאולה 'קומט נאָך' דער אָלף הַשְּׁבִיעִי [שהוא יום שכולו שבת], איז שוין דאָס די הַכְּנָה.

פ

אזוי ווי איך האָב געהערט אַמאָל^א [ווי] דער טאַטע זכרוננו לברכה האָט געזאָגט ביי די הוֹשַׁעֲנוֹת [כשחל הושענא רבה] פרייטאָג, [לפרש הנוסח בהקפה ב] הוֹשַׁעֲנָא מְכוּן לְשִׁבְתָּךְ, זאָלסט דיך אָנגרייטן צו 'דיין שְׁבֵת'.

ס'איז אזוי ווי פרייטאָג בכלל נאָכמיטאָג, און מ'איילט זיך [אידן] אויף שְׁבֵת, [ועל דרך זה אנו מבקשין] אַז דער בורא כל עולמים דארף אויך האַלטן [מצות הכנת שבת, שהרי האלף הששי לאחר שנת ת"ר] ס'איז דאָך עֲרֵב שְׁבֵת.

צ

ישוב קושיא ה (באופן ראשון)

ועל זה רומז הכתוב וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, דלכאורה מיותר אומרו "וְהָיָה", אבל הכוונה לרמוז על "לעתיד", כי באלף הששי שנקרא יום הַשְּׁשִׁי, יכינו עצמם להגאולה שלימה וליום שכולו שבת.

דאָס קאָן זיין [פֿשט בכוונת המדרש].

ס'שטייט וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, לכאורה וואָס איז דער "וְהָיָה", פלאָגט מען זיך. [ווייל] לכאורה העט ער געדארפט צו זאָגן [רק] בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי, ער רעכנט אויס אַת אֲשֶׁר תֵּאָפּוּ אִפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלֹה, [והיה סגי שיאמר] וּבַיּוֹם הַשְּׁשִׁי [וְהָכִינוּ], וואָס איז דער "וְהָיָה", נו אודאי, וואָס איז די הוֹיָה.

^ס ועיין ביואל משה (א, עא) מה שכתב רבינו בענין זה.

^ט כמבואר ברש"י בא (יב, ו): בֵּין הָעֲרָבִים. משש שעות ולמעלה קרוי בֵּין הָעֲרָבִים, שהשמש נוטה לבית מבואר לערוב. ולשון בֵּין הָעֲרָבִים נראה בעיני, אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עֲרִיבַת הַיּוֹם בתחלת שבע שעות, מכי ינטו צללי ערב, וְעִרְבִית הַלֵּילָה בתחילת הלילה. עֲרֵב לשון נשף וחושך, כמו (ישעי' כד, יא) עֲרָבָה כָּל שְׁמָחָה.

^פ כמבואר במדבר רבה (נשא יד, א), מהפסוק כִּי אָלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר (תהלים צ, ד).

^{טא} ועיין בספר קדושת יום טוב (ליל ב' דסוכות, אות יד) שמביא ענין זה גם לענין ההכנה לשבת "בכל" ערב שבת, שהוא התעוררות זכות להגאולה, ומזכיר גם פירוש זה שאמר ביום הו"ר.

וגם רבינו היה רגיל להזכירו בהושענא רבה שחל בערב שבת. ועיין בדברי יואל לשמחת תורה (אות עט) שהביא ג"כ פירוש זה מאביו, והוסיף רבינו לפרש כעין זה בלשון התפילה (כפיוט ידיד נפש) מִהֵר אֱהָב כִּי כָּא מוֹעֵד וְחֲנֻנוּ כְּמִי עוֹלָם, לענין "שמחת תורה" שחל בערב שבת.

צא

נָאָר וואָס דען, ער איז דאָ מַרְמֵז [על ימי העולם].

דאָס גייט דאָך אַרויף [לפי פשוטו] אויף די 'טעג', [ויום הששי קאין] אויף ערב שבת. אָבער די זעלבע וואָס אידן טוען, [אַז] עָרֵב שֶׁבֶת נאָכמיטאָג גרייט מען אָן אויף שבת, די זעלבע 'וועט זיין' [בימי העולם], ווען ס'וועט זיין דער יום הַשְּׁשִׁי פון הקדוש ברוך הוא [שהוא באלף הששי].

דעמאָלט [כשנאמר למשה פסוק זה] איז דאָך נאָכנישט געווען [דער אלף הששי], מ'איז [דאָך נאָך] געוועזן אין דריטן אָלף ערגעץ נאָך^{צב}, ס'איז נאָך געווען דעמאָלט נאכ'ן צווייטן אָלף צום סוף^{צב}, [והכתוב רומז בזה על 'העתיד', כי] אַזוי וועט זיין [בעתיד] ביי הקדוש ברוך הוא, ווען ס'וועט ביי הקדוש ברוך הוא זיין פֿיום הַשְּׁשִׁי, וועט מען אויך גרייטן אויף דער גאולה.

[און] אידן וועלן זיך ברויכן גרייטן, [צו] זיין גרייט מיט תְּשׁוּבָה, [ואלמלי זכו בתשובה שלימה] העט געקאָנט זיין די גאולה אין גאַנצן אלף הששי [עוד בתחילתו]. איבערדעם זאָגט ער נישט נאָר היצט 'פֿיום הַשְּׁשִׁי' [כפשוטו], נאָר "וְהָיָה" פֿיום הַשְּׁשִׁי [לשון עתיד], ס'וועט זיין [בעתיד], ווען ס'איז ביי הקדוש ברוך הוא, ווען ס'איז ביי הקדוש ברוך הוא דער יום הַשְּׁשִׁי וועט אויך זיין וְהָיָה אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ. ליגט [מרומז] אין דעם "וְהָיָה", [אַז] מ'גרייט [צו] אויף דעמאָלט.

צב

ולכן שפיר מביא המדרש פסוק זה על ענין עגלות המשכן, שמאז כבר הותחל ההכנה לקראת הגאולה שלימה, ע"י המסעות והעגלות שהם הכנה להגלות ולהגאולה

לאָמיר זען [דבזה יבואר המדרש במה שהביא זאת לכאן. כי כבר ביארנו] וואָס איז דער קח מֵאֲתָם די וועגן, [הוא בכדי] מ'זאָל אָנגרייטן אויף דעם פיזור ישראל [בזמן הגלות בכל העולם]. און ווען וועט מען דאָס פטור ווערן, פון דעם פיזור פון דעם גלות. ווען וועט מען אויסגעלייזט ווערן, זה שאמר הכתוב וְהָיָה פֿיום הַשְּׁשִׁי וְהָיָה אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, [דהיינו באלף הששי].

צג

ישוב קושיא ה (באופן שני)

וגם לפי פשוטו של מקרא מובן השייכות, כי מהפסוק "וְהָיָה" אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, משם נלמד כל ענין "הכנה" מדאורייתא, שצריך להכין לקראת השבת, וכן לכל ענין של קדושה. ומכיון שבכאן היה "הכנה" להגלות והגאולה, על כן מביא לכאן הפסוק שמשם הוא מקור ענין "הכנה" מן התורה

אָדער על פי פשוט איז עס [דער פֿשט].

וואָרן אַז דאָס איז דאָך געמאַכט געוואָרן [די עגלות והמסעות שבמדרב] אויף אָנצוגרייטן [אַז] מ'זאָל קונה זיין [המקומות שבכל העולם אל הקדושה, וכדברי הש"ך], זעט מען דאָך אַז מ'ברויך האָבן הזמנה [על זמן הגלות, שהגלות עצמו הוא צורך והכנה הגאולה]. [און] די זעלבע יוסף הַצַּדִּיק [שעסק בענין] מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף איז דאָך אויך [אויף] אָנצוגרייטן [די גאולה על ידי משיח בן דוד, ולכן שלח סימן זה ליעקב בענין העגלות של המשכן, וכדברי בעלי התוספות].

^{צב} בשנת ב' אלפים תמ"ח.

^{צב} לאחר סוף האלף השני.

און פון וואו איז געדרינגען אזא זאך פון הזמנה מילתא^ט, אז אנגרייטן מאכט א קדושה, דאס איז דאך אויך געדרינגען [מכאן].

[דאפילו למאן דאמר הזמנה לאו מילתא היא לענין לאוסרו, מ"מ יש ענין מצוה בהכנת שבת ויו"ט ודברים שבקדושה^ט, און] די גאנצע [ענין] הַכְּנָה איז געדרינגען פון וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ, איז געדרינגען הַכְּנָה מִלְּתָא, [וכל הדין של] הַכְּנָה דְּרַבְּהִי איז פון דא געדרינגען, זאגט די גמרא^ט פון דאנעט איז געדרינגען [ענין] הַכְּנָה לְמַצָּה, פון וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ.

צד

איבערדעם איז רעכט.

איבערדעם פון די עגלות וואָס ס'איז געווען [אז] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט קח מִאֲתֶם, ווייל ס'וועט מוזן זיין דאָס גְּלוּת, [וואָס] ס'וועט זיין הַכְּנָה אויף דער גאָולה. דאָס וועט אנגרייטן, קודם די מַסְעוֹת.

די עגלות האָט מען געברויכט וועגן די מַסְעוֹת, און די מַסְעוֹת זענען געווען הַכְּנָה אַז מ'זאָל זיך דערהאַלטן אין גְּלוּת, איז דאָס אויכעט אַן הַכְּנָה אָנגעגרייט [על הגאולה, ווייל] דער גְּלוּת איז הַכְּנָה אויף דער גאָולה.

און דאָס אַלעס איז שְׂרָשָׁן, פונעם שורש פון די הַכְּנָה מִלְּתָא היא, און דעם גאַנצע [ענין הכנת הקדושה] איז געדרינגען פון וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ.

און דעם גאַנצע איז אויף דעם, [ויכן] יוֹסֵף הַצִּדִּיק איז אויך אָנצוגרייטן אויף בִּיאַת פֶּן דוֹד, די אַלע ענינים דאָס איז אַלעס אַן ענין הַכְּנָה, הַכְּנָה מִלְּתָא היא, און די גאַנצע זאך איז דאך געדרינגען פון וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ.

^ט עיין לשון זה בגמרא (ברכות כג: מגילה כו: וסנהדרין מז: ומנחות לד:), שנחלקו אביי ורבא אם הזמנה מילתא או לאו מילתא היא, לענין אי דבר המוזמן לקדושה או לאיסור, הוא 'נאסר' בהזמנה לחור, או עד שישתמש בו. אבל לענינו פהא שצריך הכנה לדבר שבקדושה, בזה כו"ע מודו, ואינו תלוי בפלוגתא. ומה שאומר רבינו הלשון 'הזמנה' מילתא, הוא רק מליצת הלשון על פי לשון הכלל שקבעו בגמרא שם, אבל הכוונה כאן הוא רק לענין החיוב של 'הכנה' לדבר שבקדושה.

^ט וכמו דאגן קי"ל להלכה (רמב"ם הל' אבל יד כא, ושו"ע או"ח מב ג, ויר"ד שט א, ועוד) כרבא דאמר 'הזמנה' לחור לאו מילתא היא, עד שישתמש בו פעם אחת למצוה או לאיסור, ומ"מ קי"ל (רמב"ם הל' יו"ט א יט, ושו"ע או"ח תקיג ה) כרבא דסובר הכנה דאורייתא היא. ועיין בהערה הקודמת.

^ט כן נקרא בפוסקים דין 'הכנה' לשיטת ר'בקה, דסובר דהכנת סעודת שבת ויו"ט הוא מדאורייתא, כמבואר בגמרא ביצה (ב:) המובא להלן.

^ט בגמרא ביצה (ב:): אלא אמר רבה, לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה [מיידי מתניתין דביצה שנולדה ביו"ט בית הלל אומרים לא תאכל], וביום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן, ומשום הכנה [פירש"י: משום הכנה אסרי לה בית הלל, כדמפרש ואזיל]. וקסבר רבה כל ביצה דמתיילדא האידנא מאתמול גמרה לה [נואף על גב דבידי שמים הוא, אסור, דבעינן כל סעודות שבת וסעודות יום טוב שיהו 'מוזמנות ומוכנות' מבעוד יום של חול]. ורבה [נדאסר בהכנה שאינה בידיים ממש] לטעמיה, דאמר רבה [בפסחים (מו:), ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא], מאי דכתיב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ, [נהכינו. והזמינו, כגון מכאן אני אוכל למחר. דאי משום הכנה בידיים, ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום, בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו, אלא הזמנה כפה קאמר, וכתיב ביום הששי, וסתם ששי חול הוא, ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיומינה מבעוד יום ובחול] חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב, [ויום טוב נמי קריי שבת, ובעיא סעודתו הזמנה, והזמנתה בחול, אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה, הלכך באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאתנן בידי שמים, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום, ולא שייך בה מוקצה]. אומר ליה אביי אלא מעתה יום טוב בעלמא [נשינו אחר שבת] תשתרי, גזרה משום יום טוב אחר השבת. שבת דעלמא [נשינו אחר יו"ט] תשתרי, גזרה משום שבת אחר יום טוב. - ובגמרא עירובין (לח:): אמר רבה התם משום הכנה, דתניא וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ, חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב.

איבערדעם איז רעכט, ברענגט צי דער מדרש דעם פסוק צו דעם קח מאתם, דעם וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיָאוּ.

צה

סיום ישוב קושיא ה (באופן ראשון)

עקסטערדעם איז טאקע דא רָזָא דְּפּוֹרְקָנָא^{עב}, ער דערציילט מיר דעם וואָס י'דעמאָלטס און דעמאָלטס' (באלף הששי) דאָס איז דער זמן [אז] מ'זאל קענען פטור ווערן [דעם גלות], אַזוי ווי כ'האָב פריער געזאָגט [ברמז הפסוק וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי] וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיָאוּ.

צו

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל האָבן הַכֶּנֶה [להגאולה שלימה].

[וכן] פֿאַר קַבְלַת הַתּוֹרָה איז דאָך אויך געווען וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמִחֲרָט^{עט} (יתרו יט, י'), זיי האָבן געהאַט אַ הַכֶּנֶה צו די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה. דער בורא כל עולמים זאל העלפן: מ'זאל מַמְשִׁיךְ זיין דעם כַּח הַתּוֹרָה, בְּכָל יֵת וּבְכָל רִגַע, אַזוי ווי מ'האַט היצט [בחג השבועות] מְקַבֵּל געווען די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה^פ.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'זאל מיר במהרה זוכה זיין צו די ישועה.

מ'זאל זוכה זיין צו זען די גאולה

דער בורא כל עולמים זאל רַחֲמָנוּת האָבן - קודם דערווייל - אויף דעם שְׁפִלוּת הַדּוֹר, אויף דעם שְׁפִלוּת הַמָּצָב.

דער בורא כל עולמים זאל זיך דערבאַרימען, און דערלייכטן אידישע הערצער און אידישע אויגן מ'זאל זוכה זיין דבוק צו זיין אין אַמֶּת.

זאל מיר נאָך זוכה זיין צו טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה פֿאַרן בורא כל עולמים.

מ'זאל מיר במהרה זוכה זיין צו זען יְשׁוּעַת כָּל יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְחָתָן, בְּהַתְרוֹמְמוֹת קָרְן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וּבְהַתְגַּלּוּת כְּבוֹד שָׁמַיִם, עֲלִינוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^{עב} מלשון הזוהר הק' (ח"ג דף רעח.).

^{עט} ומפרש שם רש"י: וְקִדְשָׁתָם. וְזִמְנָתָם, שִׁיכִינוּ עִצְמָם הַיּוֹם וּמִחֲרָ.

^פ חג השבועות שנת תש"כ, חל ביום ד' וה' נשא.

